

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

УДК 378.016:780.616.432:[37.015.311:[7:316.454.52]](043.3)

ЧЖОУ ГЕЯН

ДИСЕРТАЦІЯ

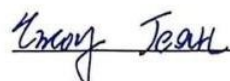
**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ
ДО ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПІДЛІТКАМИ
В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПАННОГО НАВЧАННЯ**

014 – Середня освіта (Музичне мистецтво)

01 – Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Чжоу Геян

Науковий керівник: Паньків Людмила Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Чжоу Геян. Формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); галузь знань 01 Освіта (Освіта/ Педагогіка). Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ. 2026.

Зміст анотації

Дисертаційне дослідження присвячено науково-методичному узагальненню та вдосконаленню професійно-педагогічної підготовки фахівців мистецької галузі шляхом розробки, обґрунтування та експериментальної перевірки методики формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

Окресленою метою дослідження є розробка, наукове обґрунтування та експериментальна перевірка методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

У дослідженні вирішено завдання: вивчення сучасного стану розробленості досліджуваної проблеми формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання; уточнення сутності поняття «художня комунікація»; визначення змісту та структури готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками; розроблення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутнього вчителя музики до художньої

комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання; обґрунтування педагогічних умов та методів формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання; розробка та експериментальна перевірка спеціальної методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

Науковий апарат розкриває: об'єкт дослідження, як процес фахової підготовки майбутніх учителів музики у закладах вищої освіти; предмет, як методичне забезпечення формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання» розкрито понятійно-термінологічне поле дослідження, визначено сутність основних понять: «комунікація», «спілкування», «художня комунікація», «художньо-педагогічна взаємодія», «музично-творче співробітництво».

Подано авторське трактування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками, як «складного динамічного утворення, що визначає спрямованість і здатність вчителя до музично-творчого співробітництва з учнями, до емпатійно-діалогової художньо-педагогічної взаємодії з ними в процесі сприймання, інтерпретації та виконання музичних творів». Представлено структуру досліджуваної готовності в єдності мотиваційного, інформаційного, творчо-діяльнісного та рефлексивно-аналітичного компонентів.

Методологічну основу дослідження окреслено науковими підходами: культурологічним, особистісно зорієнтованим, системним, середовищним, компетентнісним, герменевтичним, синергетичним.

У другому розділі - «Методичні основи формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання» - обґрунтовано принципи (діалогічності,

емпатійності, активізації творчої діяльності, рефлексивності) та педагогічні умови формування означеної готовності: забезпечення комунікативної спрямованості навчального процесу; активізація творчо-пошукової діяльності у процесі вивчення музичних творів; використання широкого спектру новітніх художньо-педагогічних технологій; спонукання до творчого самовираження в музично-виконавській діяльності. Визначено методи теоретичного і практичного спрямовування, розроблено етапи проведення педагогічної роботи (комунікативно-організаційний, комунікативно-дійовий, комунікативно-рефлексивний).

Комунікативно-організаційний етап – підготовчий, проходить у межах фортепіанної підготовки майбутніх фахівців; передбачає формування установки майбутніх учителів на комунікативну діяльність та взаємодію з учнями; розширення та систематизацію знань з теорії комунікації, специфіки художньої комунікації; вибір та опрацювання музичного репертуару для презентації учням художніх образів та обговорення мистецьких вражень.

Комунікативно-дійовий етап - основний, проходить у межах педагогічної практики студентів у загальноосвітніх школах (спеціальність 014 середня освіта (музичне мистецтво) та музичних (мистецьких) школах (спеціальність 025 музичне мистецтво). Передбачає безпосередній контакт з учнями, художню комунікацію в процесі вивчення мистецьких творів.

Комунікативно-рефлексивний етап - підсумковий; передбачає осмислення власних комунікативних дій у процесі художньо-педагогічної роботи з підлітками; виявлення труднощів та окреслення шляхів їх подолання.

Усі складові означеного педагогічного процесу представлено в організаційно-методичній моделі формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

У третьому розділі - «Організація та проведення дослідно-експериментальної роботи з формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного

навчання» - висвітлено зміст та результати проведення констатувального, формувального та контрольного етапів дослідно-експериментальної роботи.

На основі розроблених критеріїв дослідження (мотиваційно-смісловий, інформаційно-пізнавальний, операційно-комунікативний, результативно-аналітичний) виявлено рівні сформованості готовності студентів до художньої комунікації з підлітками: високий (еталонний), середній (достатній), низький (адаптаційний).

Високий (еталонний) рівень характеризується високими показниками мотивації до педагогічної діяльності, бажанням опанувати педагогічну майстерність та набувати вмінь художньої комунікації з учнями, яскраво вираженим інтересом до художнього пізнання та музично-педагогічної роботи; розумінням сутності художньої комунікації та спілкування з учнями з приводу мистецтва; високим рівнем виконавської підготовленості та здатністю до художньої взаємодії з учнями у процесі спільного опрацювання виконавської інтерпретації музичних творів; сформованістю аналітичного мислення, вміннями аналізувати, осмислювати та прогнозувати свої педагогічні дії, контролювати та коригувати свою поведінку.

Середній (достатній) рівень сформованості готовності студентів до художньої комунікації з підлітками визначається за позитивним ставленням до майбутньої професії; вираженістю бажання набувати музично-виконавських та педагогічних умінь. Недостатні вміння самостійно створювати виконавську інтерпретацію задля яскравого показу музичних образів у власному виконанні та обговорення з учнями акцентів музичної драматургії. У презентації музичних творів студенти використовують записи відомих музикантів-виконавців.

Низький (адаптивний) рівень сформованості готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями-підлітками характеризується слабким інтересом до музично-педагогічної діяльності. Респонденти не вбачають для себе можливим розвиток художньо-комунікативних умінь, відчують емоційну втому від спілкування з учнями.

Музично-виконавська діяльність студентів спрямовується на реалізацію власного інтровертного мислення. Студенти розуміють свою комунікативну ситуацію, яка фокусується на власних внутрішніх думках.

У результаті проведення педагогічної роботи на основі авторської методики зафіксовано зростання високого рівня готовності студентів до художньої комунікації з підлітками в експериментальній групі (на 22%), тоді, як показники цього рівня в контрольній групі респондентів залишались майже без змін (+6%). На основі порівняння якісних та кількісних результатів у контрольній та експериментальній групах доведено ефективність авторської методики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено спеціальну методику формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання; розроблено педагогічні умови та методи підготовки студентів музичних спеціалізацій до художньої комунікації з учнями-підлітками; обґрунтовано критерії та показники сформованості готовності майбутніх учителів до означеного виду діяльності; виявлено та схарактеризовано рівні сформованості готовності студентів до художньої комунікації з підлітками. *Уточнено* сутність поняття «готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з учнями», конкретизовано його структуру. *Удосконалено* методи педагогічної діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до художньої комунікації в освітньому процесі. *Подальшого розвитку* набули науково-педагогічні положення щодо використання комунікативних технологій та інтерактивних методик в процесі інструментальної (фортепіанної) підготовки майбутніх учителів музики.

Теоретичне значення дослідження полягає у створенні методичного супроводу формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання; у розробці діагностичного інструментарію визначення рівнів сформованості означеної

готовності; у розробці методичних рекомендацій щодо формування здатності до художньої комунікації студентів музичних спеціалізацій у процесі фортепіанного навчання.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю використання в освітньому процесі педагогічних університетів розробленої методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання; доповнення лекційних курсів у системі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва («Методика фортепіанного навчання», «Методика навчання мистецтва» та інших) теоретичним матеріалом дослідження щодо особливостей художньої комунікації у музично-виконавському, та загалом у художньо-педагогічному процесі.

Розроблені у дослідженні теоретичні та методичні матеріали можуть використовуватися в системі післядипломної освіти, на курсах підвищення кваліфікації вчителів музичних дисциплін з метою удосконалення педагогічної майстерності, зокрема навичок художньої комунікації.

Результати та висновки дослідження можуть бути підґрунтям для оновлення навчальних планів з теоретичних та музично-виконавських дисциплін, слугувати теоретичним матеріалом для написання магістерських, бакалаврських та курсових робіт, а також для розробки навчально-методичних посібників науково-педагогічними працівниками.

Виділено специфічні особливості комунікації китайських студентів в умовах фортепіанного навчання, що дозволяє інтегрувати розроблену методику в освітнє середовище Китаю.

Ключові слова: *майбутній вчитель музики, художня комунікація, готовність, фортепіанне навчання, підлітки, методика, педагогічні умови.*

ANNOTATION

ZHOU GEYANG. Formation of the readiness of a future music teacher for artistic communication with teenagers in the process of piano teaching. - Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 014 Secondary Education (Music); field of knowledge 01 Education (Education/Pedagogy). Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv. 2026.

Contents of the annotation

The dissertation research is devoted to the scientific and methodological generalization and improvement of professional and pedagogical training of specialists in the art field by developing, substantiating and experimentally testing a methodology for forming the readiness of future music teachers for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching.

The stated purpose of the research is to develop, scientifically substantiate and experimentally test a methodology for forming the readiness of future music teachers for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching.

The research solved the following tasks: studying the current state of development of the problem under study: the formation of the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching; clarifying the essence of the concept of "artistic communication"; determining the content and structure of the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents; developing criteria, indicators and levels of formation of the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching; substantiating the pedagogical conditions and methods of forming the readiness of a future music teacher for artistic

communication with adolescents in the process of piano teaching; developing and experimentally testing a special methodology for forming the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching.

The scientific apparatus reveals: the object of the study, as the process of professional training of future music teachers in higher education institutions; the subject, as a methodological support for the formation of the readiness of future music teachers for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching.

The first section "Theoretical and methodological foundations of the study of the problem of the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching" reveals the conceptual and terminological field of the study, defines the essence of the main concepts: "communication", "communication", "artistic communication", "artistic and pedagogical interaction", "musical and creative cooperation".

It is determined that the specificity of artistic communication lies in the use of information encoded in works of art. This is communication with art and through art. Artistic communication is a complex and sensual type of interaction mediated by various forms of artistic cognition.

The author's interpretation of the readiness of a future teacher for artistic communication with adolescents is presented as "a complex dynamic formation that determines the teacher's orientation and ability to musical and creative cooperation with students, to empathic and dialogical artistic and pedagogical interaction with them in the process of perception, interpretation and performance of musical works". The structure of the studied readiness is presented in the unity of motivational, informational, creative and activity and reflective and analytical components.

The methodological basis of the study is outlined by scientific approaches: cultural, personality-oriented, systemic, environmental, competency-based, hermeneutic, synergistic.

The second section - "Methodological foundations of the formation of the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching" - substantiates the principles (dialogicity, empathy, activation of creative activity, reflexivity) and pedagogical conditions for the formation of the indicated readiness: ensuring the communicative orientation of the educational process; activation of creative and search activity in the process of studying musical works; use of a wide range of modern artistic and pedagogical technologies; encouragement of creative self-expression in musical and performing activities. Methods of theoretical and practical guidance are determined, stages of pedagogical work are developed (communicative and organizational, communicative and active, communicative and reflexive).

The *communicative-organizational* stage is preparatory, takes place within the framework of piano training of future specialists; it involves the formation of the attitude of future teachers to communicative activity and interaction with students; expansion and systematization of knowledge in the theory of communication, the specifics of artistic communication; selection and development of musical repertoire for the presentation of artistic images to students and discussion of artistic impressions.

The *communicative-action* stage is the main one, it takes place within the pedagogical practice of students in general education schools (specialty 014 secondary education (musical art) and music (art) schools (specialty 025 musical art). It involves direct contact with students, artistic communication in the process of studying works of art.

The *communicative-reflective* stage is the final one; it involves understanding one's own communicative actions in the process of artistic and pedagogical work with adolescents; identifying difficulties and outlining ways to overcome them.

All components of the specified pedagogical process are presented in the organizational and methodological model of forming the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching.

The third section - "Organization and conduct of research and experimental work on the formation of the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano training" - highlights the content and results of conducting the ascertaining, formative and control stages of research and experimental work.

Based on the developed research criteria (motivational-value, informational-cognitive, operational-communicative, reflective-prognostic), the levels of formation of students' readiness for artistic communication with adolescents were identified: high (reference), medium (sufficient), low (adaptive).

A high (reference) level is characterized by high levels of motivation for pedagogical activity, a desire to master pedagogical skills and acquire the skills of artistic communication with students, a clearly expressed interest in artistic cognition and musical and pedagogical work; an understanding of the essence of artistic communication and communication with students about art; a high level of performing readiness and the ability to artistically interact with students in the process of jointly working out the performing interpretation of musical works; the formation of analytical thinking, the ability to analyze, comprehend and predict one's pedagogical actions, control and correct one's behavior.

The medium (sufficient) level of students' readiness for artistic communication with teenagers is determined by a positive attitude towards the future profession; the expressed desire to acquire musical performing and pedagogical skills. Insufficient skills to independently create a performing interpretation for a vivid display of musical images in their own performance and to discuss with students the accents of musical dramaturgy. In the presentation of musical works, students use recordings of famous musicians-performers.

The low (adaptive) level of readiness of future music teachers for artistic communication with teenage students is characterized by a weak interest in musical and pedagogical activity. Respondents do not see the development of artistic and communicative skills as possible for themselves, they feel emotional fatigue from communicating with students. Students' musical and performing activities are aimed

at realizing their own introverted thinking. Students understand their communicative situation, which focuses on their own inner thoughts.

As a result of pedagogical work based on the author's methodology, an increase in the high level of readiness of students for artistic communication with adolescents in the experimental group was recorded (by 22%), while the indicators of this level in the control group of respondents remained almost unchanged (+6%). Based on the comparison of qualitative and quantitative results in the control and experimental groups, the effectiveness of the author's methodology was proven.

The scientific novelty of the study lies in the fact that for the *first time* a special methodology for forming the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano training has been theoretically substantiated, developed and experimentally tested; pedagogical conditions and methods for training students of musical specializations for artistic communication with adolescent students have been developed; criteria and indicators of the formation of the readiness of future teachers for the specified type of activity have been substantiated; levels of formation of students' readiness for artistic communication with adolescents have been identified and characterized. The essence of the concept of "readiness of a future music teacher for artistic communication with students" *has been clarified*, its structure *has been specified*. Methods of pedagogical diagnostics of the levels of formation of the readiness of future teachers for artistic communication in the educational process have *been improved*. Scientific and pedagogical provisions on the use of communicative technologies and interactive methods in the process of instrumental (piano) training of future music teachers have been *further developed*.

The theoretical significance of the study lies in creating methodological support for the formation of the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano training; in developing diagnostic tools for determining the levels of formation of the specified readiness; in developing methodological recommendations for the formation of the ability to

artistic communication of students of musical specializations in the process of piano training.

The practical significance of the results obtained is determined by the possibility of using in the educational process of pedagogical universities the developed methodology for forming the readiness of a future music teacher for artistic communication with adolescents in the process of piano teaching; supplementing lecture courses in the system of professional training of future teachers of musical art ("Methodology of Piano Teaching", "Methodology of Art Teaching" and others) with theoretical research material on the features of artistic communication in the musical-performing, and in general in the artistic-pedagogical process. The theoretical and methodological materials developed in the study can be used in the system of postgraduate education, in advanced training courses for teachers of musical disciplines in order to improve pedagogical skills, in particular artistic communication skills.

The results and conclusions of the study can be the basis for updating curricula in theoretical and musical-performing disciplines, serve as theoretical material for writing master's, bachelor's and course theses, as well as for developing teaching aids by scientific and pedagogical workers.

Specific features of Chinese students' communication in piano teaching conditions are highlighted, which allows integrating the developed methodology into the Chinese educational environment.

Keywords: *future music teacher, artistic communication, readiness, piano training, adolescents, methodology, pedagogical conditions.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Чжоу Геян. Аналіз художньої комунікації у понятійному вимірі. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. Серія «Психолого-педагогічні науки». 2018. №2. За заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2018. 137 с. С. 69-74.
<https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-2-69-73>
2. Чжоу Геян. Досвід художньої комунікації у професійній діяльності вчителя музики. *Актуальні питання мистецької педагогіки: зб. наук. праць* 2018. Вип. 7. / гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2018. 100 с. С.75-78.
[http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%A7%D0%B6%D0%BE%D1%83%20%D0%93%D0%B5%D1%8F%D0%BD\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%A7%D0%B6%D0%BE%D1%83%20%D0%93%D0%B5%D1%8F%D0%BD$)
3. Чжоу Геян. Проблема художньої комунікації у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 24 (29). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 166 с. С. 64-69.
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21S

[TR=%D0%A7%D0%B6%D0%BE%D1%83%20%D0%93%D0%B5%D1%8F%D0%BD\\$](https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a5197e3f-0a9d-4054-9ffe-378b4cd8bade/content)

<https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a5197e3f-0a9d-4054-9ffe-378b4cd8bade/content>

4. Чжоу Геян. Формування готовності до художньої комунікації у майбутніх учителів музики: організаційно-методичні аспекти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2018. Вип. 156. (Серія: Педагогічні науки). Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка; гол. ред. Носко М.О. Чернігів: НУЧК, 2018. 188 с. С.170-174. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=VchdpuP_2018_156_38
5. Чжоу Геян, Паньків Людмила. Художня комунікація в контексті мистецького навчання школярів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 14. 2025. Ужгород. С.37-42. <https://sites.google.com/uica.education/nayka/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8-14/14-6?authuser=0>
6. Чжоу Геян. Концертний виступ як форма художньої комунікації. *Мистецька освіта: Зміст, технології, менеджмент*. Серія : Педагогічні науки. 2018. Випуск 13: Збірник наукових праць/ МІХМД ім. С. Далі, ІПТО НАПН України. Київ: Вид-во ТОВ «ТОНАР», 2018. Вип. 13. 245 с. (Серія: Педагогічні науки). С.119–133. <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/330/%D0%A2%D0>

<https://www.researchgate.net/publication/351114114>

**Стаття в іноземному виданні
(Web of Science)**

7. Kozyr A., Labunets V., Pankiv L., Liming W., **Geyang Zh.** Methodological aspects of modernization of professional training of future music teacher/*Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofia y Teoria Social* /Universidad del Zulia-Venezuela. Vol. 25. 2020. pp. 370-377.
<https://produccioncientificaluz.org/index.php/utopia/article/view/32135>

Праці апробаційного характеру

8. . Чжоу Геян. Особливості формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації. *Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи*: зб. матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених / ред. О. І. Шрамко. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С.В., 2019. С. 246-250.
9. Чжоу Геян. Сутність та зміст художньої комунікації у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики. *Освіта в Україні: пошуки і здобутки*: Матеріали ІХ Всеукраїнської міжвузівської студентської науково-практичної конференції. Вип. 1. / Укл.: канд.. пед. наук Н.К.Мар'євич. Бар: РВЦ БГПК імені М. Грушевського, 2019. С.252-254.

10. Чжоу Геян. Художня комунікація в освітньому середовищі. *У діалозі з музикою: Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*, Ужгород, 24-25 лютого 2022 р. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2022. 180 с.

11. Чжоу Геян, Паньків Людмила. Художня комунікація в музично-освітньому просторі: сутність та стратегії розвитку. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги»*. Кропивницький 2023. С.105-107.
https://cusu.edu.ua/images/stories/news_2023/pedfak/04/13-04-20-46/material_11.04.pdf

12. Паньків Людмила, Чжоу Геян. Фестивально-конкурсний рух у міжнародному культурно-мистецькому просторі. *Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги»*. Запоріжжя, 2026. С.19-22.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ.....	2
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПІДЛІТКАМИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ	31
1.1. Сутність та зміст поняття «художня комунікація» у науковому дискурсі	31
1.2. Особливості та структура готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з учнями підліткового віку.....	51
1.3. Методологічні підходи до визначення особливостей художньої комунікації суб'єктів музично-навчального процесу.....	61
Висновки до першого розділу.....	69
Список використаних джерел у першому розділі.....	75
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПІДЛІТКАМИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ.....	95
2.1. Педагогічні принципи формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.....	95
2.2. Педагогічні умови та методи формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з учнями підліткового віку	105
2.3. Організаційно-методична модель формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.....	118
Висновки до другого розділу.....	127
Список використаних джерел у другому розділі.....	133

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПІДЛІТКАМИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ.....	136
3.1. Діагностика готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками.....	136
3.2. Методика формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортеп'янного навчання та її експериментальна перевірка.....	149
Висновки до третього розділу.....	165
Список використаних джерел у другому розділі.....	173
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	177
ДОДАТКИ.....	186

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства XXI століття зумовлює новий етап розвитку освіти, де головними ресурсами розвитку особистості визначаються знання, інформація, комунікація. Сучасні умови передбачають суттєві зміни в інформаційному середовищі, нові підходи до педагогічної комунікації.

Так, сучасні інформаційні технології сприяють активній глобалізації освітнього простору, визначають нові засоби педагогічної комунікації, а отже вимагають від вчителя володіння техніками швидкої обробки інформації та донесення її до учнів у процесі взаємодії з ними на партнерських засадах.

У державних освітніх документах України та Китаю (Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про повну загальну середню освіту» (2021), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018), «Стратегія розвитку освіти в Китаї у XXI ст.» Стандарти вищої освіти та інші) наголошується на важливості формування у майбутніх учителів таких професійних компетентностей, як здатності до міжособистісної взаємодії, до застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, до використання різних стратегій комунікації. Тож, комунікація сьогодні стає основою розвитку особистості, головною передумовою її становлення.

Проблемам комунікативної підготовки майбутніх педагогів присвячено значну кількість наукових праць українських та китайських дослідників (І. Андрущенко, І. Бех, Ф. Бацевич, О. Берегова, Н. Бутенко, І. Зязюн, У. Гончаренко, О. Дубасенюк, Б. Ідрісов, Н. Карпчук, С. Клепко, М. Коноваленко, О. Костюк, В. Кремень, В. Кудін, В. Лозниця, Ю. Малик, Г. Москалик, В. Рибалко, В. Семиченко, Г. Філіпчук, Ван Ся, Лі На, Се Фан, Ши Цзюнь-бо та інші). З різних наукових позицій вченими визнається комунікація рушійною силою освітнього процесу.

Явище комунікації має особливий зміст у мистецькій освіті, де вміння спілкуватися мовою мистецтва, обмінюватись художньою інформацією, мистецькими враженнями тощо – є ключовим елементом педагогічної майстерності вчителя.

Комунікативна поведінка педагога, спрямована на введення учнів у чарівний, різнобарвний світ мистецтва, передбачає особливе спілкування з художніми образами та їх приводу, переживання разом зі школярами естетичної насолоди, натхнення та окрилення під час осмислення, опрацювання та виконання художніх, зокрема музичних творів. Тож фахова підготовка майбутніх учителів мистецьких дисциплін, зокрема музики, неодмінно має включати спрямованість на формування готовності до художньої комунікації з учнями, задля забезпечення ефективності музично-навчального процесу, духовного розвитку школярів.

Феномен художньої комунікації частково висвітлювався у наукових дослідженнях: у контексті педагогічної майстерності вчителя мистецьких дисциплін (О. Берегова, О. Комаровська, Г. Падалка, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, В. Черкасов, В. Федоришин, О. Щолокова, Лі Данься та ін.), професійно значущих якостей педагога-музиканта (С. Горбенко, Т. Гризоглазова, А. Козир, М. Мимрик, Г. Падалка, О. Ростовський, Г. Савченко, Чень Цзяньїн, Се Фан, Чжу Чжень, Хуан Жуйпін та ін.), педагогічної взаємодії та художнього спілкування (Т. Бодрова, О. Бузова, О. Горбенко, Т. Дорошенко, О. Отич, Л. Паньків, О. Соколова, Інь Юань та ін.), комунікативної культури вчителя музичного мистецтва (Т. Бодрова, А. Зайцева, Лі Данься, Ван Сяочень, Ши Цзюнь-бо та ін.), готовності майбутнього вчителя-музиканта до педагогічної діяльності (М. Тютюнник, Цянь Лун, Чень Бо, Хуан Жуйпін) та ін.

Вченими-дослідниками у галузі мистецької педагогіки накопичено значний досвід комунікативної підготовки майбутніх учителів музики, зокрема і формування готовності до означеного виду діяльності. Втім, невпинний інтенсивний розвиток інформаційних технологій вимагає

оновлення методик з формування готовності майбутніх учителів мистецьких дисциплін до художньої комунікації з учнями. Зазначимо також, що новітні інформаційні можливості зумовлюють радикальні зміни у природі функціонування як самого мистецтва, так і у взаємовідносинах суб'єктів художньо-педагогічного простору.

Завдяки сучасним інформаційним технологіям (використання можливостей медіа-ресурсу, Інтернет тощо) стає відкритою і доступною для молоді широка панорама жанрового, стильового, видового різномайття мистецтва. Проте, мистецькі твори досить часто є незрозумілі школярам, а тому і оцінюються не завжди адекватно. Небезпечним є вплив на молодь банально-розважальних жанрів та квазімистецтва, що продукує мотиви невігластва, жорстокості тощо. Тому, широкий спектр художніх явищ, що нині є відкритим для молоді завдяки сучасним інформаційним технологіям, потребує ретельного пояснення педагога і глибокого осмислення учнями, аби уникнути небезпечних тенденцій негативного впливу жанрів квазімистецтва.

Особливої педагогічної уваги у контексті художньої комунікації потребують учні-підлітки, які досить активно цікавляться музикою, проте, часто недостатньо володіють якісною художньою інформацією, здатністю осмислено і критично аналізувати музичні твори. Учні підліткового віку є досить вразливими до соціальних та культурних впливів, перебувають у фазі активного особистісного становлення, а тому потребують особливої педагогічної уваги.

Тож, вважаємо на сьогодні відкритою проблему формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками. Важливим ресурсом її вирішення вважаємо фортепіанне навчання студентів педагогічних університетів, оскільки безпосереднє виконання музичних творів забезпечує активність спілкування з художніми образами, а інтерпретаційні завдання передбачають виразність їх відтворення у власному виконанні та орієнтацію на слухачську аудиторію школярів.

Важливість окресленої проблеми посилюється існуючими суперечностями між :

- зростаючими вимогами суспільства до комунікативної підготовки майбутніх учителів музики та зорієнтованістю існуючих навчальних програм педагогічних університетів переважно на виконавський розвиток студентів;
- освітніми потребами використання комунікативної функції музики в навчанні підлітків та недостатністю осмислення проблем художньої комунікації майбутніми вчителями мистецтва у процесі фахової підготовки;
- комунікативною природою музично-навчального процесу та недостатнім об'ємом відповідних методичних матеріалів з даної проблеми, що відповідали б вимогам сьогодення.

Актуальність, теоретична та практична значущість означеної проблеми, недостатність її розробленості, а також необхідність розв'язання окреслених суперечностей визначили тему нашого дисертаційного дослідження: *«Формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання».*

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри інструментального виконавства, оркестрового диригування та педагогіки мистецтва факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова і є складовою наукового напрямку «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів» Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 4 від 24 жовтня 2024 року).

Мета дослідження полягає у розробці, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

Реалізація зазначеної мети передбачає вирішення низки **завдань дослідження**, серед яких є важливими такі:

1. дослідити сучасний стан розробленості досліджуваної проблеми формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання;
2. уточнити сутність поняття «художня комунікація»;
3. визначити зміст та структуру готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками;
4. розробити критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання;
5. обґрунтувати педагогічні умови та методи формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання;
6. розробити та експериментально перевірити спеціальну методику формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів музики в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – методичне забезпечення формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями підліткового віку в процесі фортепіанного навчання.

Методи дослідження визначено для досягнення поставленої мети і виконання завдань на різних етапах наукового пошуку:

- *теоретичні*: проблемний аналіз джерельної бази з формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями

підліткового віку в процесі фортепіанного навчання; контент-аналіз наукових джерел з метою обґрунтування тезаурусу дослідження; структурно-функціональний та компаративний аналіз для визначення специфіки художньої комунікації в процесі фортепіанного навчання та визначення теоретико-методологічних засад формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками; класифікація та систематизація теоретичних та експериментальних даних дослідницької роботи для розробки методичних засад дослідження; теоретичне моделювання структури готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями, критеріїв та рівнів її сформованості, а також освітнього процесу, спрямованого на ефективну художню комунікацію вчителя та учнів у процесі фортепіанного навчання;

- *емпіричні* : методи збирання інформації щодо художньої-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу та сформованості готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями-підлітками (спостереження, опитування, тестування, анкетування, інтерв'ювання, творчих завдань, експертних оцінок та інші); педагогічний експеримент;

- *статистичні*: математичні методи обчислення кількісних та якісних даних дослідження для доведення результатів педагогічного експерименту з формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять філософські ідеї щодо соціальної зумовленості мистецтва, особливостей його ціннісного пізнання (В. Андрущенко, Ю. Афанасьєв, С. Безклубенко, І. Зязюн, Л. Левчук, Г. Меднікова, Г. Філіпчук, І. Ріккер, Ж.-П. Сартр та ін.), філософські аспекти та базові принципи теорії комунікації (М. Бубер, О. Діденко, А. Єрмоленко, О. Косюк, В. Ліпкан, О. Павленко, В. Паращук, Т. Попова, Г. Почепцов, О. Семенюк, І. Чудовська, Ю. Хабермас, П. Ульріх, Тань Хань, Чу Шуся та ін.), психолого-педагогічні дослідження питань взаємодії та спілкування в

освітньому процесі (І. Булах, А. Дубасенюк, Н. Волкова, В. Семиченко, С. Кушнірук, М. Лукашевич, Г. Москалик, І. Цимбалюк, Г. Чайка, Т. Чмут та ін.), концептуальні положення мистецької освіти щодо взаємозв'язку художнього пізнання і духовного розвитку особистості (А. Козир, О. Костюк, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Ростовський, О. Рудницька, М. Ткач, Г. Шевченко, С. Шип, О. Щолокова, В. Шульгіна, Інь Юань, Лі Данься, Се Фан та ін.), наукові праці в галузі мистецької педагогіки, що висвітлюють особливості художньої взаємодії в інтерпретаційному процесі, у музично-виконавській діяльності (Т. Бодрова, Т. Дорошенко, А. Зайцева, Т. Стратан-Артишкова, В. Федоришин, Пан На, Се Фан, Цянь Лун, Чень Бо, Чень Цзяньїн, Чжан Їфу та ін.), наукові праці та методичні розробки з питань фортепіанного навчання підлітків (Н. Аніщенко, Т. Воробкевич, Т. Гризоглазова, Н. Кашкадамова, Т. Ляшенко, В. Смородський, В. Шукайло, Бай Є, Бянь Мен, Ван Юйхе, Лу Тао, Ляо Бін, Сюй Бо, Сюнь Ї та ін.); провідні ідеї культурологічного, особистісно зорієнтованого, системного, середовищного, компетентнісного, герменевтичного, синергетичного підходів у ракурсі художньої комунікації.

Наукова новизна результатів дослідження визначається тим, що

- *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено спеціальну методику формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання; *розроблено* педагогічні умови та методи підготовки студентів музичних спеціалізацій до художньої комунікації з учнями-підлітками; *обґрунтовано* критерії та показники сформованості готовності майбутніх учителів до означеного виду діяльності; *виявлено* та схарактеризовано рівні сформованості готовності студентів до художньої комунікації з підлітками;

- *уточнено* сутність поняття «готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з учнями», *конкретизовано* його структуру;

- *удосконалено* методи педагогічної діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до художньої комунікації в освітньому процесі;

- *подальшого розвитку* набули науково-педагогічні положення щодо використання комунікативних технологій та інтерактивних методик в процесі інструментальної (фортепіанної) підготовки майбутніх учителів музики.

Теоретичне значення дослідження полягає у створенні методичного супроводу формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання; у розробці діагностичного інструментарію визначення рівнів сформованості означеної готовності; у розробці методичних рекомендацій щодо формування здатності до художньої комунікації студентів музичних спеціалізацій у процесі фортепіанного навчання.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю використання в освітньому процесі педагогічних університетів розробленої методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання; доповнення лекційних курсів у системі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва («Методика фортепіанного навчання», «Методика навчання мистецтва» та інших) теоретичним матеріалом дослідження щодо особливостей художньої комунікації у музично-виконавському (також і художньо-педагогічному) процесі.

Розроблені у дослідженні теоретичні та методичні матеріали можуть використовуватися в системі післядипломної освіти, на курсах підвищення кваліфікації вчителів музичних дисциплін з метою удосконалення педагогічної майстерності, зокрема навичок художньої комунікації.

Результати та висновки дослідження можуть бути підґрунтям для оновлення навчальних планів з теоретичних та музично-виконавських дисциплін, слугувати теоретичним матеріалом для написання магістерських,

бакалаврських та курсових робіт, а також для розробки навчально-методичних посібників науково-педагогічними працівниками.

Виділено специфічні особливості комунікації китайських студентів в умовах фортепіанного навчання, що дозволяє інтегрувати розроблену методику в освітнє середовище Китаю.

Матеріали дослідження *впроваджувались* в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка №25/19-1902-25 від 08.07.2025 р.), Бердянського педагогічного університету (довідка № від 06. 2026 р.), Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 50-н від 15.06.2023 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1183 від 06.06.2023 р.), Дрогобицького державного університету імені Івана Франка (довідка № 1206 від 10.10.2022 р.), Мистецької школи імені К. Г. Стеценка Корсунь-Шевченківської міської ради (довідка № 17 від 19. 05. 2026 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювались на Міжнародних та Всеукраїнських наукових конференціях: Міжнародна науково-теоретична конференція «Гуманітарні студії НАКККІМ – 2017» (м. Київ, 23-24 листопада 2017 р.), II Мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського «Мистецька освіта України: проблеми теорії і практики» (м. Ніжин, 14-15 березня 2018 р.), II Міжнародні науково-практичні читання пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (м. Київ, 15-16 березня 2018 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття» (м. Мукачеве, 19-20 квітня 2018 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» (м. Суми, 25-26 квітня 2018 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецтво та освіта: новації та перспективи» (м. Чернігів, 26-27 квітня

2018 р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» (м. Кропивницький, 17-19 квітня 2018 р.), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття: дослідницькі практики, динаміка розвитку, сфери реалізації» (м. Київ, 4-5 грудня 2018 р.), III мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського «Мистецька освіта України: європейський вектор розвитку» (м. Ніжин, 13-14 березня 2019 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецтво та освіта: новації та перспективи» (м. Чернігів, 18-19 квітня 2019 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання мистецької педагогіки: інноваційні та традиційні підходи до викладання мистецьких дисциплін» (м. Хмельницький, 26-27 квітня 2018 р.), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (м. Київ, 23-24 квітня 2019 р.), I Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених «Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи» (м. Кривий Ріг, 16-19 травня 2019 р.), IX Всеукраїнська міжвузівська студентська науково-практична конференція «Освіта в Україні: пошуки і здобутки» (м. Бар, 30 травня 2019 р.), XVII міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. П. Рудницької (м. Київ, 4-5 грудня 2019 р.), I Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги» (м. Кропивницький, 11-12 квітня 2023 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги» (м. Запоріжжя, 4-5 червня 2026 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати висвітлено в 12 наукових публікаціях автора (8 – одноосібних), з них 6 статей у фахових виданнях України категорії Б; 1 публікація включена до міжнародних наукометричних баз (Web of Science), 5 публікацій засвідчують апробацію матеріалів дослідження.

Особистий внесок здобувача. Основні результати дослідження, що викладені в дисертації, одержані автором самостійно. У спільній публікації «Художня комунікація в контексті мистецького навчання школярів»[5] авторським є теоретичне дослідження сутності та специфіки художньої комунікації в площині освітнього процесу; у статті «Methodological aspects of modernization of professional training of future music teacher» [7] автору належить висвітлення інноваційних методів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музики; у публікації «Художня комунікація в музично-освітньому просторі: сутність та стратегії розвитку» [11] авторською є розробка інтерактивної технології навчання комунікації майбутніх учителів музичного мистецтва; у публікації «Фестивально-конкурсний рух у міжнародному культурно-мистецькому просторі» [12] авторською є розробка функцій фестивально-конкурсного руху в контексті міжнародної художньої комунікації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертацію складають: анотації, вступ, три розділи (по три підрозділи і кожному), висновки з кожного розділу, список використаних джерел до кожного розділу (загальна кількість найменувань – 219), загальні висновки, додатки на 24 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 215 сторінок. Робота містить 9 рисунків, 12 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПІДЛІТКАМИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

1.4. Сутність та зміст поняття «художня комунікація» у науковому дискурсі

Сучасна освіта в різних країнах, зокрема в Україні та Китаї, все більш актуалізує важливість становлення і ствердження комунікативної парадигми, що фокусується на процесах взаємодії учасників освітнього процесу, їхнього спілкування, обміну інформацією, базується на діалогових суб'єкт-суб'єктних відносинах («вчитель – учень»), визначає мету навчання не лише у набутті знань, а, передусім, у формуванні комунікативної свідомості, ціннісного ставлення до іншого, здатності спілкуватися і взаємодіяти у соціумі. Означена парадигма (з грецької *paradeigma* – приклад, зразок; розуміється як стиль, генеральна ідея, концепція тощо) визначає комунікацію (спілкування) як основну рушійну силу освітнього процесу. Теорія комунікації становить змістову основу, базис даної парадигми, а також набуває сьогодні міждисциплінарного контексту.

Як показав огляд літератури, на межі тисячоліть феномен «комунікація» стає об'єктом наукових досліджень у галузі філософії [3; 4; 23; 45; 54; 60; 69; 70; 165], соціології [56; 72; 104; 111; 148; 162; 163; 164; 1657], політології [5; 32; 62; 66; 105; 170], економіки [103; 112; 163], лінгвістики [9; 16; 118; 126; 144], психології [84; 119; 111; 119; 142], культурології [11; 12; 13; 113; 137], педагогіки [22; 30; 42; 43; 89; 101; 115; 132] та інших наук.

Можемо стверджувати, що сьогодні теорія комунікації пронизує різні галузі знань, стає міждисциплінарною наукою, що вивчає закономірності та особливості інформаційного обміну в суспільстві.

Дослідники (О. Берегова, О. Беляєва, А. Єрмоленко, Н. Луман, Ю. Малик, О. Максимович, Г. Москалик, О. Павленко, Г. Почепцов, та інші) вважають, що проникнення комунікації у всі сфери життєдіяльності людини значною мірою обумовлюється глобалізаційними процесами в сучасному інформаційному суспільстві. Висновки сучасних учених також підтверджують значущість комунікації у різних галузях науки та життєдіяльності людини.

Так, згідно переконань відомого німецького соціолога Нікласа Лумана [167], комунікація сьогодні є «сутнісною характеристикою самого суспільства», адже людські відносини, та й саме життя суспільства є неможливим без комунікації. Вчений стверджує, що «жодна система не може виникнути та існувати без комунікації» [167, с.9].

Українська дослідниця О. Беляєва вважає, що комунікація є «фундаментальною основою суспільства», «екзистенційною потребою людини», «необхідною і всеохоплюючою умовою життєдіяльності» [16].

«Найважливішим механізмом формування індивіда як соціалізованої особистості», «неуникненою складовою життя кожної людини» вважає комунікацію вчений-мовознавець Ф. Бацевич [9, с.29], тим самим підкреслюючи безмежний соціальний ресурс комунікації, як багатогранного значущого феномена.

Дослідники Ю. Коробанов та А. Коробанов переконують, що «без комунікації не існує жодної групи людей» [66, с.5]. На їх думку, за допомогою комунікації «модифікується поведінка людини», «здійснюються соціальні зміни», «реалізуються життєздатні цілі», «приймаються рішення» [66, с.5].

Відомий німецький філософ і соціолог Ю. Хабермас розглядає комунікацію в контексті раціонального розв'язання технічних і практичних завдань через «включення особи до світу інших людей» [170]. Вчений обґрунтовує теорію комунікативної дії і доводить, що ставлення «окремих

суб'єктів до світу завжди опосередковане через можливість комунікації з іншими людьми»¹.

О. Косяк у своєму дослідженні масової комунікації переконує, що це явище проникає в усі сфери життя людини і відповідно – стимулює «прискорений розвиток елементів власної структури» [65, с.6] і саме тому стає об'єктом наукових досліджень на різних рівнях та у вимірах багатьох наук .

Відомо, що особливого значення комунікація набуває в освіті. Вчені-педагоги І. Андрощук [2], І. Бех [14;15], І. Зязюн [54], О. Дубасенюк [42; 43], Б. Ідрісов [56], В. Кремень [68], В. Лозниця [78], Г. Москалик [89], О. Рудницька [115], В. Семиченко [119], Т. Стратан-Артишкова [126], Г. Філіпчук [137], Дж. Стейн [168] та інші визначають комунікацію основою освітнього процесу. Саме комунікація, як наголошує Ф. Бацевич [9], відіграє фундаментальну роль в організації та функціонуванні освітнього простору.

Комунікаційну природу освіти досліджує Г. Москалик [89]. Автор переконує, що педагогічна комунікація має бути процесом «інтелектуального та емоційного обміну інформацією», під час якого «здійснюється збір та перерозподіл інформації», а також, як наголошує Г. Москалик, особливо важливо, що «встановлюються міжособистісні взаємини» [89, с.59].

Як головний засіб здійснення професійної діяльності педагога, «найважливіший інструмент професійної педагогічної діяльності» постає комунікація у дослідженні О. Фенцик [134, с.3]. Автор зосереджує свої наукові пошуки у полі педагогічної комунікації, яка визначається особливістю взаємодії педагога зі здобувачами освіти і підпорядковується певній педагогічній меті [134, с.9-10].

Дослідниця Т. Бодрова переконана, що в освіті, як у галузі «духовного виробництва», проблема комунікації є провідною, оскільки саме комунікативні відносини є передумовою успішної реалізації актуальних художньо-освітніх завдань [19, с.8].

---

¹ <https://studfile.net/preview/13481812/page:28/>

Вияв комунікативності у процесі художнього пізнання визначає О. Рудницька фундаментальною характеристикою мистецького навчання [115, с.64]. Вчена наголошує, що комунікація в педагогічному процесі обов'язково передбачає урахування особливостей внутрішнього світу кожного з учасників освітнього процесу [115, с.64].

Як показав огляд наукової літератури, специфіку комунікації у процесі мистецького навчання останніми роками активно досліджували як українські, так і китайські вчені-педагоги: О. Берегова [11], Т. Бодрова [19], Т. Гризоглазова [36], Т. Дорошенко [41], А. Зайцева [47], Є. Іванова [55], О. Комаровська [61], Л. Лазарева [73], О. Олексюк [93], Г. Падалка [98], Л. Паньків [99], А. Растригіна [108], Л. Романюк [113], Г. Савченко [117], Т. Стратан-Артишкова [127], М. Тютюнник [133], В. Федоришин [135], О. Щолокова [160], Лі Данься [75], Люй Пенлей [82], Се Фан [121], Сюй Міньї [130], Чень Цзяньїн [146], Цянь Лун [143] та інші.

З різних позицій наукового пізнання вчені визнають *художню комунікацію* базовим поняттям мистецької педагогіки.

Для з'ясування сутності та змісту художньої комунікації, як ключового поняття нашого дослідження, а також семантики самого слова «комунікація», перш за все звернемося до довідкової літератури [25; 33; 67; 107; 129].

За результатами проведеної роботи можемо стверджувати, що слово «комунікація» латинського походження; утворене від злиття коренів слів *communis* (спільний), *communico* (роблю спільним, з'єдную, повідомляю) *communication* (єдність, спільність, з'єднання, повідомлення) [25; 67].

Вважаємо доречним згадати, що теоретичне осмислення та усвідомлення комунікації як інтелектуального спілкування людей, відбувалось ще за часів Стародавньої Греції. Так, відомі «сократівські діалоги», зафіксовані переважно Платоном та його учнями) [10]. Вміння висловлювати свої думки цінувалось в епоху Античності. Як стверджують дослідники (С. Дмитрієв, Л. Лукіна, О. Свида та інші), ще в V ст. до н.е. піфагорієць Емпедок заклав основи риторики, а його учень та послідовник

Коракс вперше виклав її основи у наукових працях. Відомо з історичних джерел, що Арістотель, Цицерон, Квінтіліан особливе значення надавали навчанню «красномовства» [1; 10; 11; 32; 39].

Так, на основі вивчення наукових джерел можемо стверджувати, що історія комунікації у соціальному вимірі нерозривно пов'язана з розвитком людства загалом. Проте, з'явився сам термін «комунікація», як вважає дослідник О. Косяк [65; с.10-11], в англійській мові на межі XIV- XV століть у розумінні «об'єднати», «робити спільним». Причому, спершу називали «комунікацією» громадські видовища, зібрання, як-от: релігійні відправи, спортивні змагання, вшанування померлих та інші. Такі зібрання у значенні комунікації передбачали, передусім, контакт, об'єднання людей. А потрактування терміну «комунікація» саме в такому значенні зберігалось до XVIII століття.

Згодом додалась до означеного вище змісту комунікації ще сутність значення «з'єднання» («з'єднання шляхів», мережі тощо). Ще пізніше вже таке усталене значення комунікації поповнилось сенсом «обмін речами», а згодом – «обмін думками».

За даними наукових досліджень [62 ; 104; 106; 113;], у науковий обіг термін «комунікація» уведено в у XX столітті. Одним із перших звернувся до обґрунтування цього поняття, як механізму існування і розвитку людських відносин, американський дослідник Чарльз Кулі (1864 – 1929). Вчений-економіст, соціолог, психолог, один із основоположників теорії соціальних груп та «дзеркальної самості» - Чарльз Кулі - розробив соціологічну теорію з визнанням провідної ролі свідомості у формуванні соціальних процесів. В свою чергу, соціальні процеси, на думку вченого, обумовлені взаємодією особистостей та соціальних груп. Чарльз Кулі довів, що формування особистості відбувається у процесі її соціалізації, коли соціальна взаємодія сприяє засвоєнню суспільних норм, цінностей, способів діяльності. Теорія «дзеркальної самості», розроблена у працях Ч. Кулі, ґрунтується на уявленнях соціальної реальності як процесу *комунікації* (взаємодії) між людьми [62; 165].

Серед перших дослідників сутності комунікації у науковому просторі початку ХХ століття був британський та американський учений, літературний критик, педагог, професор Гарвардського університету І. Річардс (1893–1973). У 1928 році вчений запропонував визначення комунікації як окремого аспекту людської діяльності. Ключовим у його теорії було розуміння комунікації у контексті створення схожих психічних станів у відправника і одержувача інформації та набуття досвіду розуміння («створення схожих ментальних станів») [62; 104]. Так у науковому доробку І. Річардса було закладено основи для подальшого дослідження комунікації як психічного процесу, а не просто механічного обміну інформацією.

Упродовж 50-х -70-х років ХХ ст. свої моделі комунікації запропонували Г. Лассуел (модель «лінійної комунікації»), К. Шенон та У. Уівер («Математична теорія комунікації», 1948 р.); американські дослідники Т. Ньюкомб, У. Шрамм та Ч. Осгуд (циклічна модель комунікації), Дж. Гербнер, Д. Берло, М. де Флер; польський науковець Г. Маліцке (психологічна модель комунікації - «Психологія масової комунікації», 1963 р.) та інші.

Однією з базових моделей комунікації стала «лінійна», що передбачає просто передачу повідомлення від одного джерела до іншого. Так, американський вчений, теоретик комунікації Гарольд Лассуел (1902 – 1978) дослідив структуру комунікаційного процесу у «лінійних» взаємозв'язках його компонентів. Вчений запропонував своєрідну універсальну формулу комунікації : «хто повідомляє- що повідомляє – по якому каналу – кому – з яким ефектом» [104; 106]. Згодом, автор підкреслював, що є «відправник», який кодує «повідомлення», а потім використовує певний «канал» (вербальний чи невербальний зв'язок), щоб надіслати його «отримувачу», який декодує (інтерпретує) повідомлення. Така модель комунікації отримала широке визнання, а її автор фактично став засновником сучасної теорії масової комунікації (див. Рис. 1.1.1.)

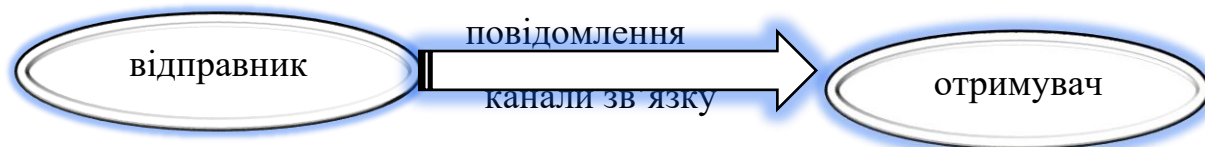

Рис.1.1.1. Модель лінійної комунікації

Згодом класична модель комунікації Г. Лассуела удосконалювалась і доповнювалась. Так, поступово, процес комунікації, що включав компоненти: «відправник», «повідомлення», «канали поширення інформації» «одержувач» - доповнився компонентом «зворотного зв'язку». І термін «комунікація» став розглядатись як процес «обміну інформацією» (фактами, ідеями, поглядами, емоціями).

Активне наукове зацікавлення проблемами комунікації спостерігається у ХХ столітті у галузі психології (В. Вундт, Х. Штейнталь, Г. Парт, Г. Лебан, З. Фройд та ін.), культурології (К.-О.Апель, К. Ясперс, Ю. Габермас та ін.), соціології (М. Вебер, Г. Почепцов, І. Шавкун та ін.).

На сьогодні, як стверджують сучасні дослідники, вже існує більше тисячі визначень комунікації, кожне з яких пов'язується з процесами передавання, поширення, аналізу та переробки інформації. Зберігається також традиція розуміння даної лексеми від найдавніших часів до сучасності. Так, у контексті різних досліджень слово «комунікація» вживається у значеннях «шляхи сполучення», «лінії зв'язку», «обмін інформацією», «спілкування» [103 ;104 ;105].

У сучасних різногалузевих словниках та енциклопедичних виданнях [25; 26; 33; 67; 107; 129; 139] термін комунікація пояснюється у різних значеннях, як-от:

- «процес обміну інформацією між двома або більше особами»;²
- «спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою передавання та отримання інформації»;³
- «змістовна сутність соціальної взаємодії, що характеризує структуру міжособистісних і ділових зав'язків між людьми, особливості обміну інформацією у людському спілкуванні» [107, с. 172];
- «шляхи сполучення» [67, с.231];
- «повідомлення або передача якогось змісту, наявного в думці, за допомогою мови» [67, с.231];
- «спосіб буття людини у відносинах з іншими людьми» [139, с. 417];
- «специфічний для суб'єктів спосіб взаємовідносин» [139, с. 417];
- «передавання якихось даних і обмін інформацією» [67, с.231];
- «спілкування» [67, с.232];
- «спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні, дискусії»; [139, с.417];
- «лінія зв'язку, шлях транспортного сполучення»[91, с. 313];
- «обмін думками, передача інформації за допомогою мови» [91,с.313];
- «обмін інформацією; спілкування; зв'язок» [26, с. 245];
- «установлення зв'язку» [129, с.413];

Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє стверджувати, що сьогодні широко використовуються терміни «комунікація» і «комунікації» (однина і множина), які вживаються у значенні соціальних взаємозв'язків, інформаційного обміну між людьми (1) та як зв'язок технічними засобами, сполучення між об'єктами (2). У нашому дослідженні ми зосереджуємось на вивченні першого варіанту значень: взаємодії людей у процесі обміну інформацією. Втім, і цей напрям досліджень комунікації є досить

---

²

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

³

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

розгалуженим у поясненнях. Наведемо деякі приклади сучасних пояснень феномену «комунікація».

Дослідники Т. Попова та В. Ліпкан визначають комунікацію як «фундаментальну ознаку людської культури», що розкриває «смісловий аспект соціальної взаємодії» на основі обміну різного роду інформацією в процесі інтенсивного взаємного спілкування [103, с.201]. При цьому автори підкреслюють «духовне приєднання» людей, їх «спілкування за допомогою вербальних та невербальних засобів з метою передавання та отримання інформації» [103,с.201]. Комунікативний простір, як переконують дослідники, є невід'ємною частиною сфери суспільства.

Досліджуючи особливості взаємодії між людьми, В. Сошинська зазначає, що саме комунікація «характеризує розмаїття зв'язків та відносин у людському суспільстві», є специфічною формою соціальних відносин, за яких відбувається взаємодія та обмін інформацією[126, с.8].

У науковому доробку Н. Волкової термін «комунікація» трактується як «специфічний процес взаємообміну інформацією у системах «людина – людина». Авторка також надає значення процесу самостійного пошуку інформації з метою саморозвитку та самовдосконалення особистості [30,с.250].

Дослідники Р. Павлюк та І. Когут вбачають у комунікації один із найважливіших засобів перетворення людиною навколишнього середовища, а комунікативні навички людини, на переконання вчених, забезпечують можливості обміну інформацією на вербальному та невербальному рівнях, а також забезпечують уміння активно слухати та розуміти інших [97, с.60].

Дослідник О. Косяк розглядає комунікацію, передусім, як специфічну форму взаємодії людей у процесі їх пізнавально-трудової діяльності. Сутність даного поняття автор визначає як «спілкування людей, обмін думками, відомостями, ідеями тощо» [65, с.11.]. Узагальнюючи висновки свого дослідження, автор визначає комунікацію як «обмін повідомленнями, передавання інформації від адресанта до адресата» [65, с.306].

Таке визначення комунікації є співзвучним із трактуванням комунікації Раймонда Вільямса, що є базовим у науковій літературі [104; 105; 106]. Так, свого часу у праці «Communications» (1962 р.) автор дійшов висновку, що комунікація - це «засоби і форми, через які передається, надсилається та отримується інформація і ставлення». Таке визначення британського вченого стало найбільш узагальненим і найпопулярнішим у науковій літературі кінця ХХ -початку ХХІ століття [104; 105; 106].

Підсилуючи психологічний бік комунікації, автор В. Різун у своєму дослідженні визначає означений термін «комунікація» як «зумовлений ситуацією та соціально-психологічними особливостями комунікаторів процес встановлення і підтримання контактів між членами певної соціальної групи чи суспільства в цілому на основі духовного, професійного або іншого єднання учасників комунікації» [111, с.58-59].

Педагогічну комунікацію у наукових дослідженнях традиційно розглядають вчені-педагоги [111; 118; 144], як «процес професійного спілкування педагогів зі здобувачами освіти, спрямований на передавання знань та інформації, виховання особистості»; «форма освітнього зв'язку, що передбачає повідомлення інформації емоційного, чи інтелектуального змісту»; «організація навчально-виховної діяльності на основі сприйняття, засвоєння, використання й передачі інформації» та ін.

Таким чином, зважаючи на широкий спектр наукових досліджень комунікації та представлених у літературі визначень даного поняття, а також плюралізм трактування «комунікації», ми розглядаємо сутність означеної дефініції, передусім, як *відображення способів взаємодії людей, що передбачають обмін думками, почуттями, інформацією*. Звідси - поділ комунікації на *вербальну та невербальну*.

Зазначимо, що таке розмежування видів комунікації є традиційним у наукових джерелах [104; 111; 118 ; 144], обумовлюється визначенням засобів передавання та обміну інформації.

Відомо, основним засобом спілкування людей є мова (слово), проте у будь-яке повідомлення включаються емоції, ставлення. Емоційне ставлення, що супроводжує мовленнєві висловлювання утворюють особливий невербальний акт обміну інформацією.

Вербальна комунікація (від лат. *verbum* – слово, словесний, усний) здійснюється завдяки використанню мовленнєвих (словесних) засобів передавання інформації, як найбільш універсальних у забезпеченні взаєморозуміння.

Невербальна комунікація передбачає обмін інформацією завдяки системі знаків, які доповнюють, або замінюють слова. До невербальної комунікації належать: оптико-кінестетична система знаків (жести, міміка, пантоміма); паралінгвістична (вокалізація як якість голосу, його тембр, діапазон, тональність тощо) та екстралінгвістична (сміх, плач, покашлювання, включення пауз, темп мовлення тощо); проксемістична (простір і час) (візуальна система – контакт очей, погляд) та інші.

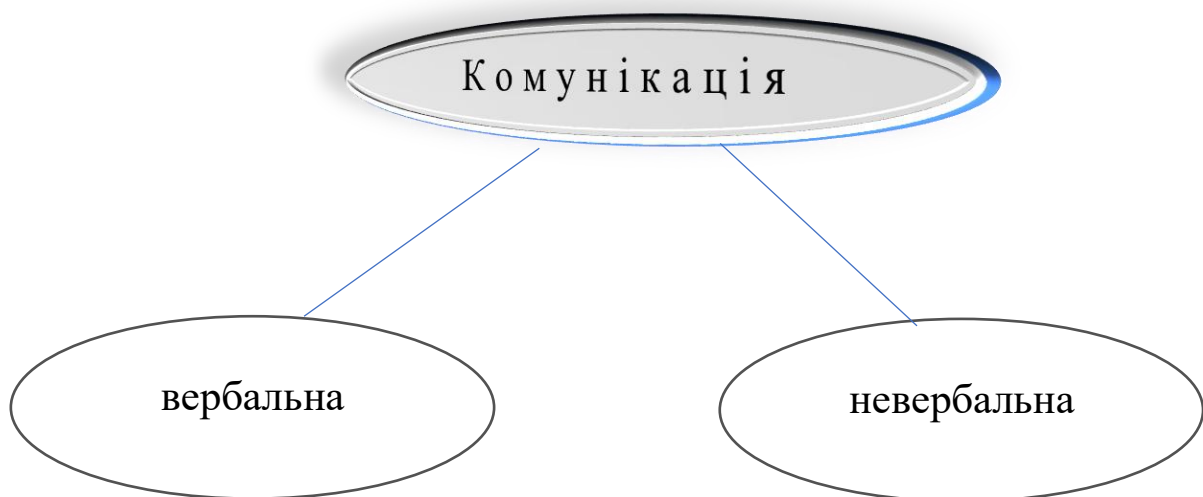

Рис.1.1.2. Види комунікації згідно засобів передавання інформації

Зазначимо, що вербальні та невербальні засоби мають особливе значення в міжкультурній комунікації. У представників різних культур часто

є відмінними реакції, особливо на невербальні системи. Так, дотик є невід'ємним елементом комунікації в Африці, однак, лише за особливих обставин близькості, використовується в Китаї. В Україні та в більшості європейських країн, поширеним вітанням є рукостисканням. В Китаї уникають фізичного контакту, натомість виражають своє вітання легким поклоном.

Відмінності також помітні в традиціях звертання. В Україні є прийнятним звертання «пан», «пані», до старших - на «Ви». В китайській культурі формою звертання є використання прізвища та статусу: «професор Людмила», «директор Чжан», «учитель Лі». Звернення лише на ім'я, за китайськими нормами, можливо лише у дуже неформальних ситуаціях, і лише з близькими друзями. Навіть у родині прийнято звертатись: «Старша сестра Ван», «брат Чжоу» .

Ці та інші особливості використання невербальних та невербальних засобів комунікації регламентовані правилами соціальної взаємодії різних культур. Їх важливо враховувати для побудови ефективної комунікації.

Слід зазначити, що вербальні і невербальні засоби обміну інформацією властиві як процесам *комунікації*, так і *спілкування*. Ці поняття є дуже близькими за значенням і часто використовуються, як тотожні. У науковому дискурсі терміни «спілкування» і «комунікація» розглядаються вченими у різних взаємовідношеннях. Проте, ми використовуємо у дослідженні поняття «комунікація» і вважаємо його більш широким, аніж «спілкування», яке розуміємо у значенні дружньої взаємодії людей.

Спілкування, за розробками вчених (В. Семиченко, І. Цимбалюк, Т. Попова, Т. Чмут, Г. Чайка, М. Лукасевич, І. Осечинська та ін.) є виявом активності особистості та соціальних груп. Це конкретна форма взаємодії людей. Процес установаження і розвитку контактів між людьми, зумовлений їхньою потребою у спільній діяльності [142, с.22]. Спілкування є формою життєдіяльності соціальних індивідуумів, засобом їх взаємодії, «засобом передачі культури і суспільного досвіду» [142, с.23].

Такі характеристики властиві і комунікації, проте функції цього феномену значно ширші.

Комунікація є фундаментальною ознакою людської культури. Це феномен, що розкриває смисловий аспект соціальної взаємодії в процесі обміну інформацією, ідеями, смислами. *Спілкування* ж розглядаємо в межах комунікації.

Про широкий спектр функцій комунікації свідчить запропонована вченими «комунікаційна піраміда» [104; 111], або класифікація різновидів в залежності від соціального спрямування. Такими різновидами комунікації є :

- внутрішньоособистісна комунікація – автокомунікація, автопереробка інформації, комунікація «з собою»;
- міжособистісна комунікація – задіює від 2-х осіб;
- внутрішньогрупова комунікація – в межах однієї групи (навчальна, спортивна, творча та ін.)
- міжгрупова комунікація – у спільнотах різного роду;
- загальносуспільна – у певному суспільному середовищі;
- міжкультурна комунікація – між представниками різних культур

Рис. 1.1.3. Види комунікації (універсальна комунікаційна піраміда)

Розгляд різновидів комунікації дозволяє виокремити її загальні функції та схарактеризувати їх.

З огляду на висновки наукових досліджень [104; 105; 106; 111; 118] наведемо такі функції, що характеризують процес комунікації: *інформаційна, інтеграційна, організаційна, ідентифікаційна, виховна, регулятивна, релаксаційна, афективна*. Розглянемо їх більш детально.

- *Інформаційна функція* є основною, забезпечує інформування суб'єктів комунікації, обмін інформацією, активізує пізнавальну діяльність.

- *Інтеграційна функція* сприяє об'єднанню різних груп, особистостей за спільним інтересом, бажанням спільного вирішення завдань чи проблем.

- *Ідентифікаційна функція* комунікації сприяє самовизначенню особистості у певному соціальному просторі. Під час комунікативної взаємодії виникають уявлення щодо своєї власної позиції та її реалізації.

- *Релаксаційна функція* комунікації передбачає емоційну розрядку, відновлення енергії та душевних сил, знімання напруги; задовольняє бажання людей в поверненні емоційної рівноваги.

- *Виховна функція* передбачає вплив на самоорганізацію, формування етичних норм у взаємодії з іншими.

- *Регулятивна функція* комунікації полягає в коригуванні дій та регуляції поведінки власної та інших у процесі взаємодії.

- *Афективна функція* характеризує емоційні реакції, виявляється у ставленні до середовища, в тому числі і соціального.

Означені функції вважаємо найбільш узагальненими, що характеризують різні види комунікації у різних вимірах.

Для наочності представимо функціональні характеристики процесів комунікації схематично (Див. Рис. 1.1.3).

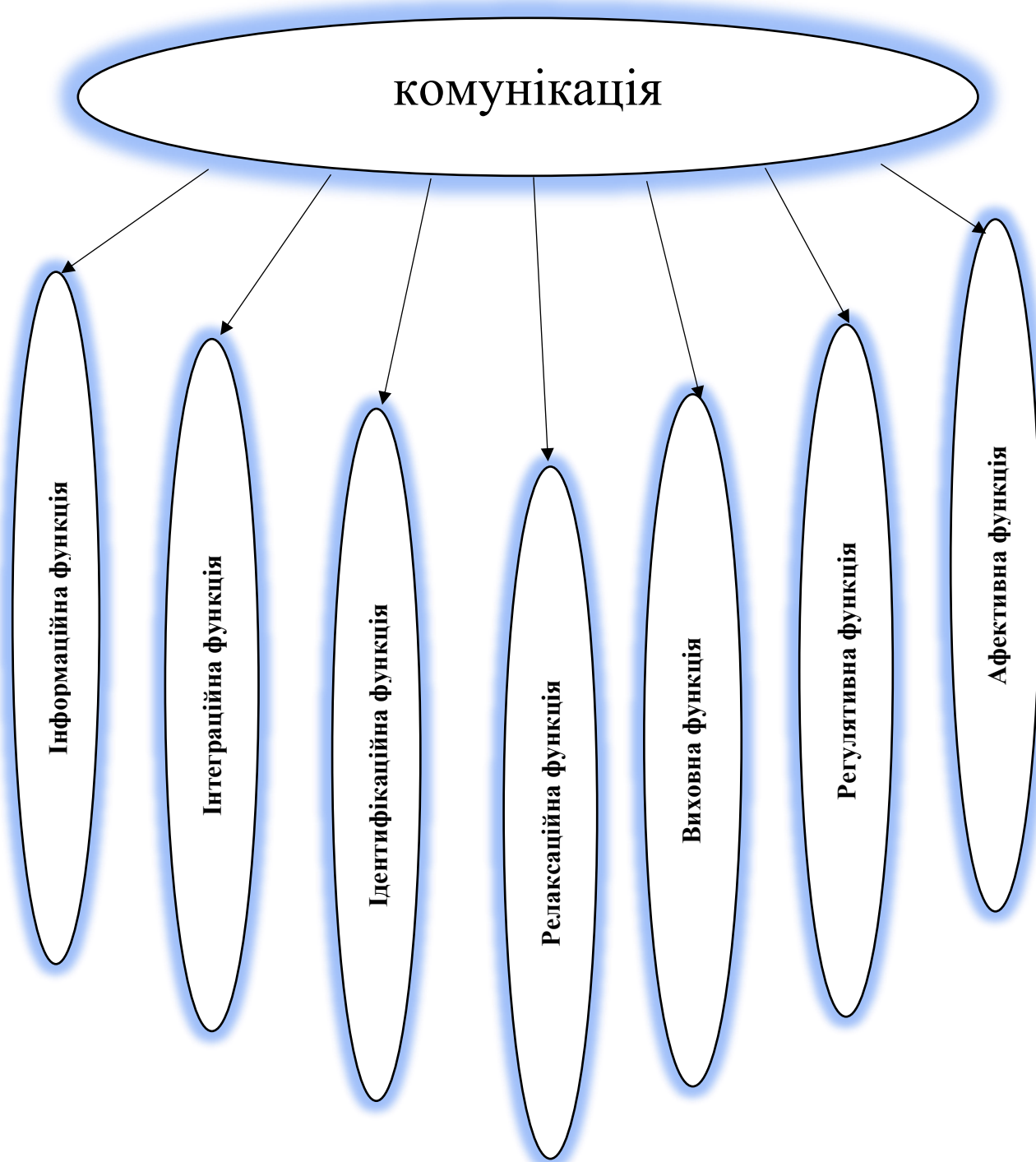

Рис. 1.1.4 Функції комунікації

Вважаємо, що означені функції властиві різним видам комунікації відповідно до різних класифікацій, зокрема за змістовною спрямованістю (наукова, технічна, маркетингова, публіцистична, соціологічна, соціально-політична, професійна, педагогічна, художня та ін.).

Для нашого дослідження важливим є розглянути сутність та специфіку *художньої комунікації*, як ключового терміну дисертації.

Отже, важливим різновидом комунікації є **художня**. Специфіка **художньої комунікації** полягає у використанні інформації, закодованої у мистецьких творах. Це є комунікація з мистецтвом і через мистецтво. Художня комунікація - це складний і чуттєвий тип взаємодії, опосередкований різними формами художнього пізнання [19; 61; 73; 80; 98; 115].

Художня комунікація є особливим способом співбуття людини зі світом через мистецтво, що дозволяє отримати знання та досвід через особистісне переживання художніх образів та самопізнання. Художня комунікація займає особливе місце в царині мистецької освіти, оскільки спрямовується на духовний розвиток учнів шляхом усвідомлення цілісної картини світу через художнє пізнання у єдності інтелектуального та чуттєвого сприймання.

На сьогодні існує чимало досліджень сутності та проблем художньої комунікації (О. Берегова, Л. Лазарева, Н. Лупак, В. Козакова, О. Комаровська, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, Се Фан, Сюй Міньї, Чень Цзяньїн та ін.). Як показав аналіз наукових джерел, попри різні підходи до трактування сутності означеного феномену, вчені сходяться на думці щодо важливості розробки і впровадження різних форм художньої комунікації в освітній процес.

Однією з перших дослідниць проблем художньої комунікації в Україні була професор Оксана Рудницька. Її ґрунтовні праці в галузі мистецької педагогіки присвячено художній освіті, зокрема питанням художнього пізнання, сприймання, художньої комунікації. Авторка наголошує на важливості усвідомлення активно-діалогової природи спілкування з мистецтвом, а художню комунікацію розкриває у «послідовному ланцюжку

актів»: діалог митця зі світом – діалог автора з самим собою – діалог мистецького твору з реципієнтом – діалог реципієнтів з приводу мистецького твору [115; 116]. О. Рудницька ототожнює поняття «художня комунікація та художнє спілкування» і розглядає їх як «внутрішню діалогову форму осягнення смислу мистецького твору, авторської ідеї, а також міжособистісного спілкування на теми мистецтва» [115, с.71].

Комунікативну стратегію мистецького навчання окреслює у своїх наукових працях Галина Падалка. Професор переконана, що запорукою ефективності навчально-виховного процесу є встановлення педагогічно доцільної художньої комунікації. Саме доцільна комунікативна стратегія, - наголошує авторка, - забезпечує характер особистісного зростання учня [98, с.77]. «Не можна очікувати успіху там, де учень не має змоги «розкритись», вільно виявити власні думки і почуття», - переконувала Г. Падалка у важливості встановлення доброзичливих взаємовідносин учасників художньої комунікації [98, с.77] в освітньому процесі.

Дослідниця Н. Лупак, розкриває сутність художньої комунікації як особливого виду взаємодії учителя та учнів, що втілюється у специфічних формах передачі інформації засобами мистецтва, презентації власних мистецьких досягнень, усвідомлення власного «Я» в різноманітті мистецької взаємодії [80, с.6].

Як «різновекторний діалог, що охоплює комплекс взаємозумовлених позицій пізнання мистецтва» розуміє художню комунікацію О. Комаровська [61]. Дослідниця виділяє у даному процесі «комунікацію суб'єкта з твором мистецтва», «комунікацію суб'єкта з митцем через його твори», «комунікацію навколо творів мистецтва», «комунікацію- саморефлексію суб'єкта» (самоосмислення особистісних художніх цінностей) [61].

У широких соціальних вимірах розглядає сутність художньої комунікації О. Берегова[11;12;13]. На думку вченої, художня комунікація є соціокультурним явищем, зокрема «транслятором культури від одного покоління до іншого» [11]. В освітньому процесі цей феномен, на думку

дослідниці, забезпечує «особливий інформаційний обмін з позиції культури», відкриває нові можливості інтелектуального та чуттєвого пізнання історії, науково-технічного прогресу [12].

У контексті фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва розглядають художню комунікацію Т. Бодрова [19], Т. Дорошенко [40], А. Зайцева [47], Л. Лазарева [73], Л. Масол [87], Г. Савченко [117], О. Щолокова [160]. Автори наголошують на багаторівневості, багат шаровості означеного процесу, спрямованості його на пізнання-інтерпретацію світу, втіленого в художніх образах.

Зазвичай, у сучасній науковій літературі, позначають циклічність художньої комунікації у таких взаємозв'язках: «суспільство – митець», «митець – художній твір», «художній твір – реципієнт» [115; 157].

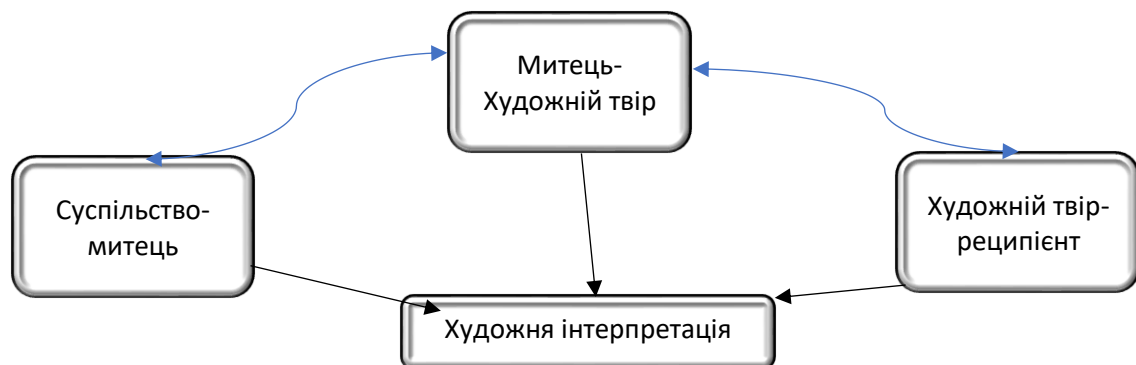

Рис. 1.1.5. Циклічність художньої комунікації

Так, через художній твір в процесі комунікації реципієнт має змогу пізнавати історичний період розвитку суспільства (коли творив митець) та його ідеали; авторське кредо митця, стилістику його творчості, художній образ і драматургію твору. Всі ці складові інтерпретуються учасниками комунікації, при цьому уможлиблюється індивідуалізація художнього відчуття образів, суб'єктивність емоційного переживання [61;73;127].

Тож, як показав аналіз наукової літератури, під «художньою комунікацією» більшість українських дослідників розуміє «особливу духовно-практичну діяльність (діалог автора зі світом та з самим собою, інтерпретатора з автором та з собою і з аудиторією), «процес художнього спілкування», «обмін мистецькою інформацією» та «художніми смислами», що відбуваються під час взаємодії (спільної діяльності), спрямованої на осягнення сутності мистецьких творів, [61;73; 115].

В процесі огляду наукової літератури з проблеми дослідження було також з'ясовано нові суттєві акценти в сучасних програмах НУШ (Нової української школи) з освітньої галузі «Мистецтво», пов'язані з художньою комунікацією. Так, змістова лінія «Комунікація через мистецтво» спрямована на реалізацію саме художньої комунікації [63], що спрямовується на формування в учнів «майстерності презентувати свої мистецькі досягнення та уміння спілкуватися з іншими через мистецтво та з мистецтвом» [63]. Отже, в освітньому процесі української школи художня комунікація має зайняти особливе місце, як чинник особистісного творчого розвитку учнів.

Важливими для нашого дослідження стали також розвідки китайських вчених з питань художньої комунікації.

Як відомо, сприймання мистецтва в Китаї має особливе значення і дещо відрізняється від європейських традицій. Філософське осмислення музики, споглядання художніх образів – має забезпечувати, передусім, урівноваженість та гармонізацію внутрішнього стану людини. Вважаємо пригадати, що ієрогліф «юе» має два значення ; «мистецтво» (музика) і «радість». Тобто, ці два поняття у китайців є нероздільні: музика дає людині радість, а займатися мистецтвом – то для людини є щастям! Такі роздуми з приводу мистецтва знаходимо в дисертації Се Фан [121;122]. Автор досліджує художньо-комунікативну компетентність майбутнього вчителя. При цьому, розглядає художню комунікацію як складний і багатогранний процес, в якому відбувається спілкування вчителя та учнів у формі діалогу.

Такий діалог спрямовується на осмислення змісту художніх творів та набутих вражень, обмін думками з цього приводу [121, с.6-7].

Китайська дослідниця Сюй Міньї визначає художню комунікацію як інтелектуально-творчий взаємозв'язок митця і реципієнта, в процесі якого здійснюється передавання художньої інформації, що охоплює певне ставлення до світу, ціннісні позиції, художню концепцію [130, с.302].

Сучасні китайські дослідники проблем художньої комунікації (Ши Цзюнь-бо, Лі Данься Сяо Ї та інші) все більш дотримуються позицій європейських учених щодо сутності означеного феномену і розглядають сутність художньої комунікації як обмін художньою інформацією у формах діалогу між учасниками освітнього процесу або художньої взаємодії.

У нашому дослідженні ми спираємось на висновки українських вчених, а також враховуємо розробки китайських дослідників.

Таким чином, проаналізувавши значний пласт наукових джерел з проблеми дослідження, можемо стверджувати, що художня комунікація є важливим чинником розвитку потенційних креативних можливостей особистості шляхом пізнання світу в його художній інтерпретації.

Художня комунікація трактується у нашому дослідженні, як специфічний різновид комунікації, забезпечує взаємодію учасників через обмін мистецькою інформацією в процесі усвідомлення та відчуття художніх образів, емоційного переживання драматургії мистецького твору, самоідентифікації та самопізнання через співучасть з творчістю інших.

1.2. Особливості та структура готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з учнями підліткового віку

Комунікативні засади мистецької освіти, що в нашому дослідженні знаходять вираження в явищі *художньої комунікації*, у практичній роботі в школі належить реалізувати вчителю мистецьких дисциплін, зокрема музики. Проте, згідно вивчення та аналізу існуючих програм професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва (магістрів спеціальності 014 – середня освіта (музичне мистецтво) та 025 – музичне мистецтво), а також практичної підготовки студентів факультетів мистецтв, в освітньому процесі педагогічних університетів недостатньо приділяється уваги спрямуванню підготовки майбутніх фахівців на художню комунікацію зі школярами. Вважаємо за необхідне насичення фахових дисциплін, зокрема напрямків інструментального (фортепіанного) навчання, комунікативними методиками та інноваційними технологіями комунікативного спрямування. Результатом такої підготовки має бути сформованість *готовності* майбутнього вчителя до художньої комунікації з учнями. Розглянемо більш детально сутність та зміст означеного феномену.

Як засвідчив огляд наукової літератури, поняття «готовність» є одним із центральних у педагогічних дослідженнях. Його розглядали вчені-педагоги, зокрема України та Китаю, різних спеціальностей: психології, соціології, філології, культурології, точних наук, мистецтва та ін. Формуванню готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності присвячено праці Т. Бодрової [19], Т. Дорошенко [41], А. Зайцевої [49], Г. Савченко [117], Т. Стратан-Артишкової [128], М. Тютюнник [133], Жень Цзіньянь [46], Лі На [76]; Чень Бо [145], Чжан Цзін [149], Цянь Лун [143], Хуан Жуйпін [141] та інших дослідників.

Узагальнене розуміння сутності поняття «готовність» дають довідкові джерела. У Словнику української мови (2024р.) означена дефініція тлумачиться, як «стан готового», «бажання зробити що-небудь»⁴.

У психологічних словниках та енциклопедіях розглядається «готовність до дії», а саме як «стан мобілізації» та «приведення в активний стан» ... всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують їй ефективне виконання певних дій [107].

У різних психолого-педагогічних довідкових виданнях розглядається «готовність до навчання» і тлумачиться як:

- «комплексне поняття, що поєднує особистісну та інтелектуальну готовність», а також достатній рівень розвитку необхідної координації (Г. Коджаспірова, А. Коджаспіров);

- система психологічних характеристик суб'єкта, необхідних для успішного навчання (О. Степанов);

- сукупність морфофізіологічних і психологічних особливостей дитини, що забезпечує їй успішний перехід до систематично організованого навчання (С. Гончаренко).

У наукових педагогічних дослідженнях зустрічаємо численні авторські трактування готовності майбутнього вчителя до діяльності. Наведемо деякі з них.

У докторській дисертації А. Ліненко, присвяченій проблемі формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності [77] означений феномен розглядається засадничою умовою результативності діяльності. На переконання авторки, готовність є, передусім, мотиваційним утворенням особистості, сформований особливим чином психологічний стан, що має тісний зв'язок з практичною діяльністю [77, с. 59].

4

<https://slovnkyk.ua/index.php?sword=%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

О. Дубасенюк розглядає готовність студентів до професійної діяльності як рівень професіоналізму на основі осмислених установок на цілі педагогічної роботи, що включає сформованість моделей педагогічної поведінки, усвідомлення шляхів та методів досягнення цілей [42, с.16].

У дослідженні О. Юденкової розглядається феномен готовності майбутнього педагога до використання інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності як «складне інтегративне новоутворення особистості, суть якого визначається об'єднанням у структурі професійно-педагогічної діяльності нормативної та ініціативної складової на основі інтегративного підходу» [161,с.50].

Дослідниця М. Тютюнник визначає сутність художньо-комунікативної готовності вчителя музичного мистецтва [133, с.44]. Означений феномен, на думку автора, є складною, інтегрованою, професійно значущою особистісною якістю, яка виявляється у здатності до емпатійно-діалогової взаємодії, співтворчості з учнем у процесі сприйняття, інтерпретації і творення мистецтва, його глибокого осмислення та пізнання, а також у процесах самовираження і самореалізації фахівця у різних видах спільної з учнями творчо-комунікативної діяльності [133,с.115-116].

Так, українські науковці, розглядаючи готовність особистості до діяльності, виділяють, головним чином, здатність до організації , виконання і регулювання своєї діяльності. Більшість дослідників вважає, що готовність до діяльності обумовлюється багатьма факторами, найвагоміші з них – сформованість мотивів та цілей діяльності, наявність професійних знань та вмінь, здатність до осмислення своєї поведінки та саморегуляції власних дій.

Як показав аналіз наукової літератури, останнім часом до різноманітних проблем готовності майбутнього вчителя музики до професійної діяльності звертаються китайські дослідники. Наводимо приклади.

У своєму дослідженні Жень Цзіньян розглядає готовність майбутнього вчителя музики до вокально-хорової роботи і трактує означений феномен, як «інтегративну професійну якість, яка фіксує чітку усвідомленість сформованої

на базі стійких інтересів та розширеного кола художньо-естетичних потреб у галузі вокально-хорової педагогіки та виконавства психологічну установку на ефективне впровадження різних форм вокально-хорової роботи» [46, с.58].

Хуан Жуйпін досліджує готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до творчої самореалізації і розуміє таку готовність як «багатоаспектний феномен, що охоплює процесуальні і змістовні характеристики професійної діяльності», як «здатність до ефективної саморегуляції» [141, с.5].

Чень Бо розглядає готовність майбутнього вчителя музики до виконавсько-інтерпретаційної діяльності як «здатність до виразного виконавського втілення музичного образу на основі глибокого проникнення в художньо-образний зміст музики». Автор при цьому підкреслює значення привнесення в цей процесі «особистісно-духовного смислу» виконавської інтерпретації [145, с.15].

Зазначимо, що педагоги-науковці та дослідники готовності до різних видів діяльності [76; 133; 143; 145; 161] пропонують структурувати означений феномен, виокремлюючи його характеристики у компонентах мотиваційного, інтелектуального, емоційно-вольового та соціального спрямування.

Звісно, компонентна структура готовності варіюється в залежності від її змісту та авторського обґрунтування. Однак, у загальному розумінні структури, у готовності до будь-якого різновиду педагогічної діяльності, дослідниками виділяється:

- *мотиваційний компонент*, який визначає сукупність мотивів та характеризує ставлення до діяльності, певний рівень розвитку пізнавальних інтересів та мотивації їх досягнення, цілі та прагнення їх досягнення, бажання досягти результатів та усвідомлення цінностей майбутньої діяльності тощо;
- *інтелектуальний компонент* охоплює порівняно розвинуте диференційоване сприймання інформації, стійку спрямованість уваги на предмет діяльності, аналітичне мислення, здатність до пізнання тощо;

- *операційний компонент* визначає сукупність вмінь та навичок практичного вирішення поставлених завдань у процесі педагогічної діяльності;

- *емоційно-вольовий компонент* передбачає здатність до саморегуляції своєї поведінки, чуттєвість пізнання художньої інформації, позитивність емоцій у взаємодії з іншими тощо;

- *соціальний компонент* характеризує потребу в спілкуванні з учнями та взаємодії з ними, здатність виконувати соціальну роль в освітньому процесі, вміння встановлювати доброзичливі стосунки з учнями та колегами тощо;

- *особистісний компонент* – визначає сукупність особистих якостей, що сприяють успішності виконання дій.

- *рефлексивний компонент* визначає здатність осмислювати та аналізувати свої дії [46; 76; 83; 133; 143; 145; 161].

Такі компоненти готовності виділяються дослідниками у різних поєднаннях та змістовних акцентах, відповідно до специфіки діяльності.

Так, М. Тютюнник розглядає зміст художньо-комунікативної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва у єдності ціннісно-орієнтаційного, когнітивно-знанневого, творчо-комунікативного та рефлексивно-аналітичного компонентів [133, с.77].

О. Юденкова виділяє мотиваційно-орієнтаційний, змістовно-операційний, оцінно-рефлексивний компоненти в готовності майбутнього педагога до використання інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності [161].

Чжан Цзін, досліджуючи готовність майбутніх викладачів іноземної мови до міжкультурної комунікації засобами ресурсу Інтернет, визначає структуру означеної готовності у єдності особистісно-ціннісного, знанневого та праксеологічного компонентів [149].

У структурі готовності майбутнього вчителя музики до виконавсько-інтерпретаційної діяльності дослідник Чень Бо виділяє мотиваційно-

потребовий, когнітивно-оцінювальний, творчо-продуктивний, педагогічно-артистичний та виконавсько-рефлексивний компоненти[145, с.5].

На ці та інші підходи, запропоновані науковцями (Т. Бодрова, А. Зайцева, А. Ліненко, Т. Дорошенко, О. Дубасенюк, М. Тютюнник, Жень Цзіньянь, Чень Бо, Чжан Цзін, Цян Лун, Хуан Жуйпін та ін.) до визначення сутності, змісту та структури готовності, ми спиралися у нашому дослідженні.

Так, ми розглядаємо поняття «готовність» як *результат фахової підготовки майбутнього вчителя та сформованість його психологічної установки на діяльність*. При цьому, «установку» ми розуміємо як спрямованість людини на певну діяльність та активність, що забезпечує її стійкий характер (М. Ланге, Г. Мюллер, Д. Узнадзе).

Готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками охоплює такі позиції:

- *мотиваційний контекст* : яскраво виражене бажання студента працювати і вдосконалювати свою педагогічну майстерність, інтерес до професії та прагнення набувати педагогічних, музично-виконавських, комунікативних вмінь (контекст мотивації);
- *інформаційний, інтелектуальний контекст*: 1) - знання свого предмету (розуміння основ мистецтва, значення його функціонування в соціумі, основ художнього пізнання; знання історії та теорії мистецтва, художніх стилів та жанрів; 2) знання психолого-педагогічних основ художньої комунікації, розуміння специфіки педагогічної взаємодії з учнями (знання вікових особливостей школярів, рівня їх художнього розвитку та мистецької підготовки, художніх інтересів, нахилів та ін.)
- *операційно-діяльнісний контекст* : здатність до співробітництва з учнями, до організації художньо-педагогічної взаємодії та художнього діалогу в процесі сприймання, інтерпретації та виконання музичних творів.

Слід зазначити, що ми розглядаємо художню комунікацію з учнями підліткового віку – особливої («складної») категорії учнів. Тож розкриємо основні позиції спілкування з ними.

Як відомо з психологічних наукових джерел (І. Булах, Т. Дуткевич, О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднийчук, О. Сергєєнкова, О. Столярчук, О. Коханова, О. Пасєка та ін.), підлітковий вік триває з 10 (11) до 15 років. Цей віковий період охоплює період навчання в основній школі 5 – 9 класи. Дослідники наголошують, що підлітковий вік - особливо відповідальний вік у становленні особистості. Бурхливі та нерівномірні темпи зростання організму та психологічні новоутворення призводять до змін поведінки (нервові збудження переважають над гальмуванням, підвищена чутливість та перепади настрою тощо). Головним віковим новоутворенням є формування почуття дорослості, що трансформується у його свідомості у нові ціннісні орієнтації та нові моделі поведінки.

Цей вік часто називають «складним», «критичним», «кризовим», «суперечливим», «перехідним» тощо. Він дійсно є перехідний, а саме: від дитинства до дорослості.

Дослідники наголошують, що цей вік є періодом значних досягнень і певних втрат та розчарувань. Досягнення, як правило, пов'язуються зі стрімким нарощуванням знань, відкриттям свого внутрішнього світу, становленням моральності, відчуттям своєї соціальної ролі тощо. Розчарування та втрати - зі зникненням дитячого світосприймання, безтурботності (натомість сумніви в собі та в інших людях, пошуки правди, істини та ін.).

Для нашого дослідження особливо важливо враховувати, що підлітковий вік - це період соціалізації (входження у світ людської культури, суспільних цінностей, норм і правил) з одного боку, та індивідуалізації (відкриття та утвердження свого неповторного «Я») – з іншого. При вивченні особливостей комунікації з підлітками, також є важливим врахування психологічних особливостей учнів даного віку, активний розвиток їхнього

мислення, перцептивний розвиток (відчуття й сприймання), активність прагнення до самостійності в діяльності.

Ми погоджуємось із висновками дослідників, що підлітки особливо чутливі до взаємин, як з ровесниками, так і з дорослими. Найчастіше керуються почуттям гідності, яке може виявлятися і в надмірній, нерозсудливій формі. В той час підлітки здатні виявляти емоційну прихильність до цікавих їм людей, до авторитетів та друзів.

Тож, підлітковий вік є особливо важливим в особистісному становленні. Учні-підлітки потребують особливої педагогічної уваги, а мистецтво, зокрема музика, може стати для підлітка відкриттям світу в його художній інтерпретації та ґрунтом для особистісного становлення та саморозвитку. Виходячи з такого розуміння підліткового віку, головними формами комунікації та взаємодії з учнями мають бути діалог та полілог.

Діалог (слово походить з грецької *dia* -два, *logos*- слово) і означає «розмова», «бесіда») ми розуміємо як «форма спілкування між двома або більше особами» [25; 26], «двосторонній обмін інформацією між двома або більше особами» [26], основний спосіб взаємодії вчителя та учнів у процесі художньої комунікації.

Полілог – дефініція, яка використовується все більш останнім часом, означає взаємодію, спілкування, обмін інформацією між трьома і більше особами (з грецької *poly* - багато , *logos*- слово) [26] .

Отже, готовність майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками неодмінно має включати знання та розуміння вікових особливостей учнів-підлітків, зокрема їх відчуття дорослості, а отже поваги з боку вчителя та побудову комунікації на основі партнерських стосунків та творчого співробітництва з використанням форм діалогу та полілогу. Важливо враховувати прагнення до самостійності учнів, їх художні інтереси та запити, рівень їх мистецької підготовленості та художнього розвитку підлітків, особливості художнього сприймання та емоційних реакцій на мистецькі твори. При необхідності - уважно і коректно їх регулювати.

Таким чином, розглядаємо *готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками як складне динамічне утворення, що визначає спрямованість і здатність вчителя до музично-творчого співробітництва з учнями, до емпатійно-діалогової художньо-педагогічної взаємодії з ними в процесі сприймання, інтерпретації та виконання музичних творів.*

У структурі означеної готовності виділяємо мотиваційний, інформаційний, творчо-діяльнісний та рефлексивно-аналітичний компоненти (Див. Рис. 1.2.1.).

Рис.1.2.1. Структура готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками

Мотиваційний компонент готовності студентів до художньої комунікації з підлітками охоплює систему мотивів та стимулів до даного виду діяльності; потреби в педагогічній взаємодії з учнями; бажання працювати в школі.

Інформаційний компонент готовності характеризує наявність знань щодо: педагогічної комунікації з підлітками; художньої та педагогічної інтерпретації мистецьких творів; художньої взаємодії та співтворчості з учнями на партнерських засадах.

Творчо-діяльнісний компонент готовності виявляється в уміннях комунікувати з учнівською аудиторією, зацікавлювати учнів музичним мистецтвом; демонструвати у власному виконанні музичні твори, використовуючи набутий досвід та арсенал музично-виконавської підготовки; створювати творчу атмосферу співтворчості, спрямовувати мистецьку діяльність учнів-підлітків на самопізнання і самореалізацію.

Рефлексивно-аналітичний компонент готовності характеризує здатність майбутніх учителів осмислювати свої дії, визначати можливі труднощі художньої комунікації з учнями-підлітками та окреслювати шляхи їх подолання.

Таким чином, визначено *готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками як складне динамічне утворення, що визначає спрямованість і здатність вчителя до музично-творчого співробітництва з учнями, до емпатійно-діалогової художньо-педагогічної взаємодії з ними в процесі сприймання, інтерпретації та виконання музичних творів.* Складниками означеної готовності виділено *мотиваційний, інформаційний, творчо-діяльнісний та рефлексивно-аналітичний компоненти.*

1.3. Методологічні підходи до визначення особливостей художньої комунікації суб'єктів музично-навчального процесу

Важливим етапом теоретичного дослідження готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання та окреслення концепції нашого дослідження, стало визначення методологічних підходів до вивчення означеного педагогічного явища. Саме методологічні підходи, за словами О. Отич, «дозволяють не лише проаналізувати й описати досліджуваний процес ..., але й передбачити можливі варіанти його розвитку...» [95, с.41].

Теоретики педагогіки (В. Бондар, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн та ін.) неодноразово наголошували, що якість педагогічного дослідження значною мірою визначається його методологічним базисом, що синтезує низку наукових підходів до виявлення шляхів пізнання та перетворення дійсності. При цьому, *методологія* (від грець. «вчення про метод») розуміється як «вчення про методи пізнання й перетворення дійсності» [33, с.207], а отже, це - шлях пізнання або дослідження певної наукової проблеми, що синтезує наукові підходи, способи, методи і прийоми наукового пізнання та практичного вирішення поставленої мети.

Слід зазначити, що методологія поділяється на кілька рівнів. У найзагальнішому розумінні їх можна представити так:

- ❖ *філософський рівень*: окреслення світоглядних підходів до пізнання, загальних правил та принципів, які діють на всьому полі наукового дослідження;
- ❖ *загальнонауковий рівень*: визначає теоретичні положення та методи, які застосовуються в багатьох науках та в більшості наукових дисциплін (системний аналіз, моделювання тощо);
- ❖ *конкретно-науковий рівень* передбачає розробку принципів і процедур окремої галузі, чи спеціальної дисципліни;

- ❖ *технологічний рівень* – розробка конкретної технології чи методики дослідження певного явища, визначення послідовних дій щодо реалізації задуму.

Таким чином, методологія дослідження становить певну ієрархічну рівневу систему, яку для наочності представимо схематично (Рис. 1.3.1).

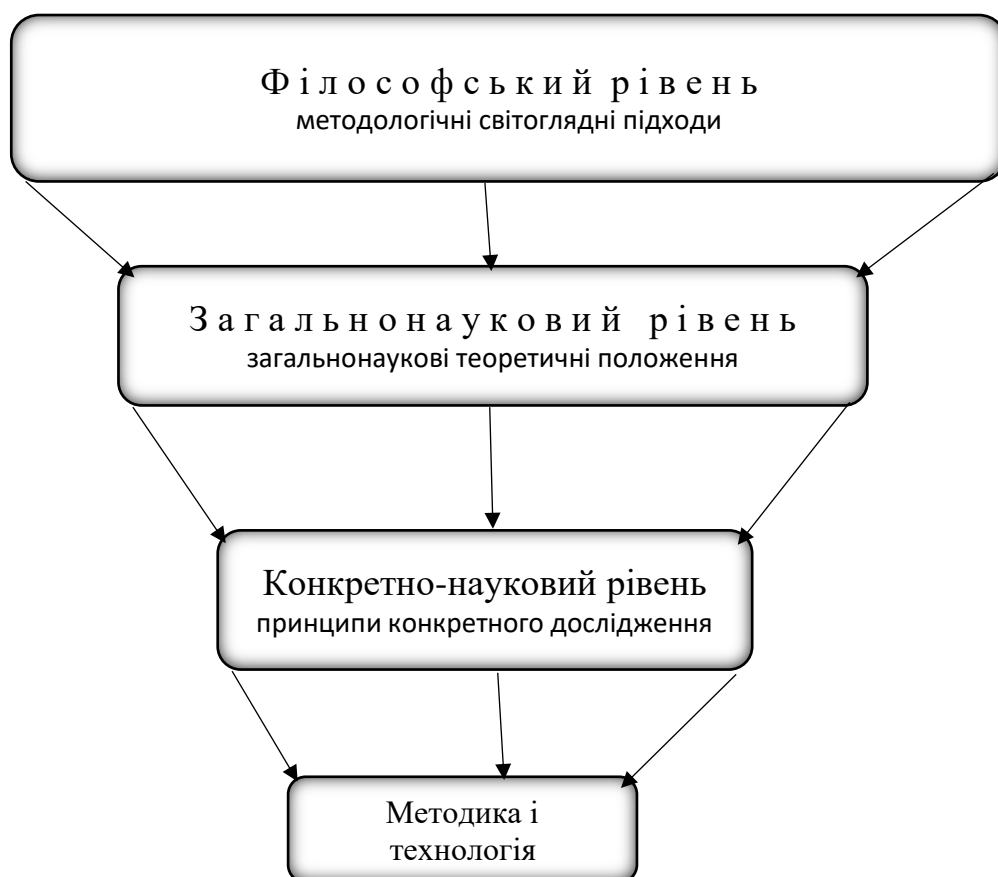

Рис.1.3.1. Рівні методології

Отже, перший філософський рівень методології визначає загальну спрямованість дослідження, змістову основу пізнання та організації дослідницького процесу. Складають цей рівень світоглядні наукові підходи, під «кутом зору» яких розглядається методичний інструментарій вирішення проблеми формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

У процесі дослідження, для визначення спрямованості наукового пошуку розв'язання поставленої мети, ми виокремили такі *методологічні підходи*, що стали висхідними позиціями формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання: культурологічний; особистісно зорієнтований; системний; компетентнісний; герменевтичний; синергетичний; середовищний.

Культурологічний підхід визначаємо методологічною основою нашого дослідження. Культурологічний підхід (від лат. *cultura* – обробіток, обробляти) є базовим у мистецькій освіті, зміст якої гуманістично орієнтований, розглядає процес підготовки майбутніх фахівців у контексті культури, як вищого духовного надбання людства. Водночас визначає і формування культури в людині, яка здатна до саморозвитку, оволодіння духовними цінностями суспільства. Тож, головним спрямуванням мистецької освіти, згідно культурологічного підходу, є формування людини культури, духовної і вільної особистості, що пізнає і творить культуру, здатна до національної культурної ідентифікації та інтеграції до світової культури.

У нашому дослідженні культурологічний підхід розглядаємо основою методології формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання. Тож, і підготовка фахівців у закладі вищої освіти, і їх подальша професійна педагогічна робота в школі має ґрунтуватися, перш за все, на культурологічних засадах. Пізнання мистецтва, як квінтесенції культури, забезпечує входження в художній світ культури та розкриття його учням.

Культурологічний підхід у мистецькій освіті розробляли відомі українські вчені: В. Бутенко, І. Зязюн, А. Болгарський, А. Зайцева, А. Козир, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Рудницька, В. Черкасов, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова та інші.

Особистісно зорієнтований підхід, за словами В. Кременя [70], є «методологічним інструментарієм побудови сучасного педагогічного процесу» [70, с.5], що спрямовується на розвиток особистості, її

самосвідомості, засвоєнні суспільних та особистісно значущих духовних та моральних цінностей .

У процесі мистецького навчання цей підхід забезпечує визнання неповторності та унікальності кожної особистості, надання їй можливості творчого самовираження в творчій діяльності. Мистецьке навчання, відповідно цього підходу, розглядається як звернення до внутрішнього світу, найпотемніших куточків душі кожного, тим самим, здійснюючи функції особистісного розвитку.

Особистісно зорієнтований підхід є вкрай важливим у формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання, оскільки визначає особливості творчої взаємодії, взаємоповаги.

Теоретичні підвалини особистісно зорієнтованого підходу в мистецькій освіті розробляли: І. Бех, Т. Бодрова, С. Горбенко, Т. Дорошенко, О. Комаровська, Г. Падалка, Л. Паньків, Є. Проворова, Л. Лимаренко, В. Черкасов, О. Реброва, О. Ростовський та інші.

Системний підхід має важливе значення у нашому дослідженні, оскільки спрямовує на усвідомлення педагогічного процесу як цілісної системи багатьох її елементів у взаємообумовленості та взаємозв'язках (від грецького *systema* - «ціле, складене з частин»). Головними його принципами є: цілісність, структурність, взаємозв'язок із середовищем, багатоаспектність [33; 58; 101].

У підготовці фахівців мистецького профілю, зокрема до художньої комунікації з учнями, цей підхід орієнтує на формування сприймання цілісної художньої картини світу у взаємообумовленості видів і жанрів мистецтва. Передбачає урахування наступності і безперервності мистецького навчання між початковою, середньою, фаховою передвищою та вищою ланками освіти. Орієнтує на цілісний художній розвиток особистості у взаємообумовленості художнього і технічного (виконавська майстерність, емоційний інтелект, духовний розвиток, креативність, аналітичне мислення). Передбачає

системність і планомірність педагогічного процесу. Послідовність набуття мистецьких знань, систематичність відпрацювання виконавських умінь та навичок – є запорукою успішної підготовки майбутнього вчителя-музиканта.

У мистецькій освіті системний підхід розробляли: Н. Гуральник, Т. Дорошенко, Т. Завадська, А. Козир, Г. Падалка, О. Реброва, Т. Стратан-Артишкова, В. Черкасов та інші.

Компетентнісний підхід є базовим у вищій освіті, орієнтує професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва на досягнення визначених результатів (професійних компетентностей) та знатності їх практичного застосування. Компетентнісний підхід (від лат. *competens* – відповідний, знаючий) змінює акценти від накопичення знань до уміння їх творчого застосування на практиці. Особлива увага надається формуванню критичного мислення, вміння обґрунтовувати свою ініціативу, вирішувати проблеми, вести діалог, приймати рішення, уміння співпрацювати в команді [2; 17; 34].

У вирішенні проблеми формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання компетентнісний підхід слугує своєрідним індикатором та мотиватором практичного застосування набутого досвіду в практичній діяльності з учнями.

Компетентнісний підхід визначено головною ідеєю Концепції Нової української школи і орієнтує на «обізнаність та самовираження учнів у сфері культури», як однієї з ключових компетентностей. Презентовано компетентнісний підхід у Законі України «Про освіту», Концепції Нової української школи, нормативних освітніх документах, у працях українських та зарубіжних вчених (Н. Бібік, Л. Ващенко, Л. Гриневич, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко та ін.).

Герменевтичний підхід має концептуальну значущість у художній комунікації, оскільки орієнтує на пояснення, тлумачення та інтерпретацію художніх образів та смислів мистецтва [33; 98; 158].

Свою назву цей методологічний підхід отримав від давньогрецького бога Гермеса, якому було доручено пояснювати (тлумачити) волю богів простим людям. Ідеї герменевтики розвивались упродовж тисячоліть: від трактування релігійних текстів до філософського пояснення сучасного буття людини.

Герменевтичний підхід в освіті займає важливе місце: орієнтує на розуміння та усвідомлення знань, умінь критичного аналізу інформації, розвиток аналітичного мислення[158].

У мистецькій освіті герменевтичний підхід забезпечує пізнання сутності художніх явищ, інтерпретацію художніх образів. На герменевтичних ідеях базується художня комунікація, а отже і формування готовності майбутнього вчителя музики до означеного виду діяльності.

Підхід орієнтує майбутніх фахівців на формування досвіду надання учням необхідної інформації щодо художніх творів; створення ситуацій художнього пізнання та пошуку художнього смислу мистецького твору; стимулювання підлітків до пізнання особливостей художніх стилів та жанрів; підтримку ініціативи учнів у художній інтерпретації мистецьких творів та суб'єктивного їх переживання; до саморозвитку та самореалізації в художній творчості.

Ідеї герменевтичного підходу в мистецькій освіті активно розвивали: А. Зайцева, О. Комаровська, А. Козир, Л. Масол, М. Мимрик, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Рудницька, С. Шип, В. Шульгіна, О. Щолокова та інші.

Синергетичний підхід у формуванні готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання визначає не лише поступовий, закономірний, виважений, лінійний процес набуття знань та досвіду означеної діяльності. Часом цей процес супроводжується суперечливими змінами самопізнання, самосвідомості, самоорганізації. Такі зміни та розвиток нелінійних систем пояснює синергетика (від грецького *synergetikos* – спільна дія, узгодження) – теорія самоорганізації систем. Головною ідеєю виступає можливість самоорганізації елементів у їх взаємодії із хаосу[33; 87; 115; 116].

Сьогодні це наука, що пояснює хаотичний рух, як можливість взаємодії, пояснює багатомірність існування світу.

У нашому дослідженні важливо враховувати ідеї самоорганізації, як під час фахової підготовки майбутніх учителів, так і під час безпосередньої художньої комунікації з учнями.

Ідеї синергетичного підходу в мистецькій освіті розробляли: А. Козир, О. Комаровська, Л. Масол, О. Отич, О. Рудницька, В. Федоришин, Н. Філіпчук, О. Щолокова та інші.

Середовищний підхід є важливим методологічним концептом сучасної освіти, оскільки впливає на організацію навчального процесу, на реалізацію педагогічних ідей, спрямованих на розвиток особистості через оточення, створення певної атмосфери діяльності, використання впливів тощо [33; 61].

Середовищний підхід дозволяє поєднувати, інтегрувати, акцентувати різні наукові підходи, залежно від навчальної ситуації та поставленої педагогічної мети.

У нашому дослідженні середовищний підхід обумовлює створення творчої доброзичливої атмосфери діяльності, що в свою чергу впливає на встановлення довірливих взаємовідносин у комунікації тощо

Про важливість створення певного освітнього середовища, як сприятливого оточення, навчальної творчої атмосфери - наголошували свого часу видатні педагоги К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Сьогодні ідеї середовищного підходу розвивають І. Бех, В. Кремень, О. Комаровська, О. Щолокова та інші.

Окреслені методологічні підходи для наочності представимо схематично (Див. Рис.1.3.1.).

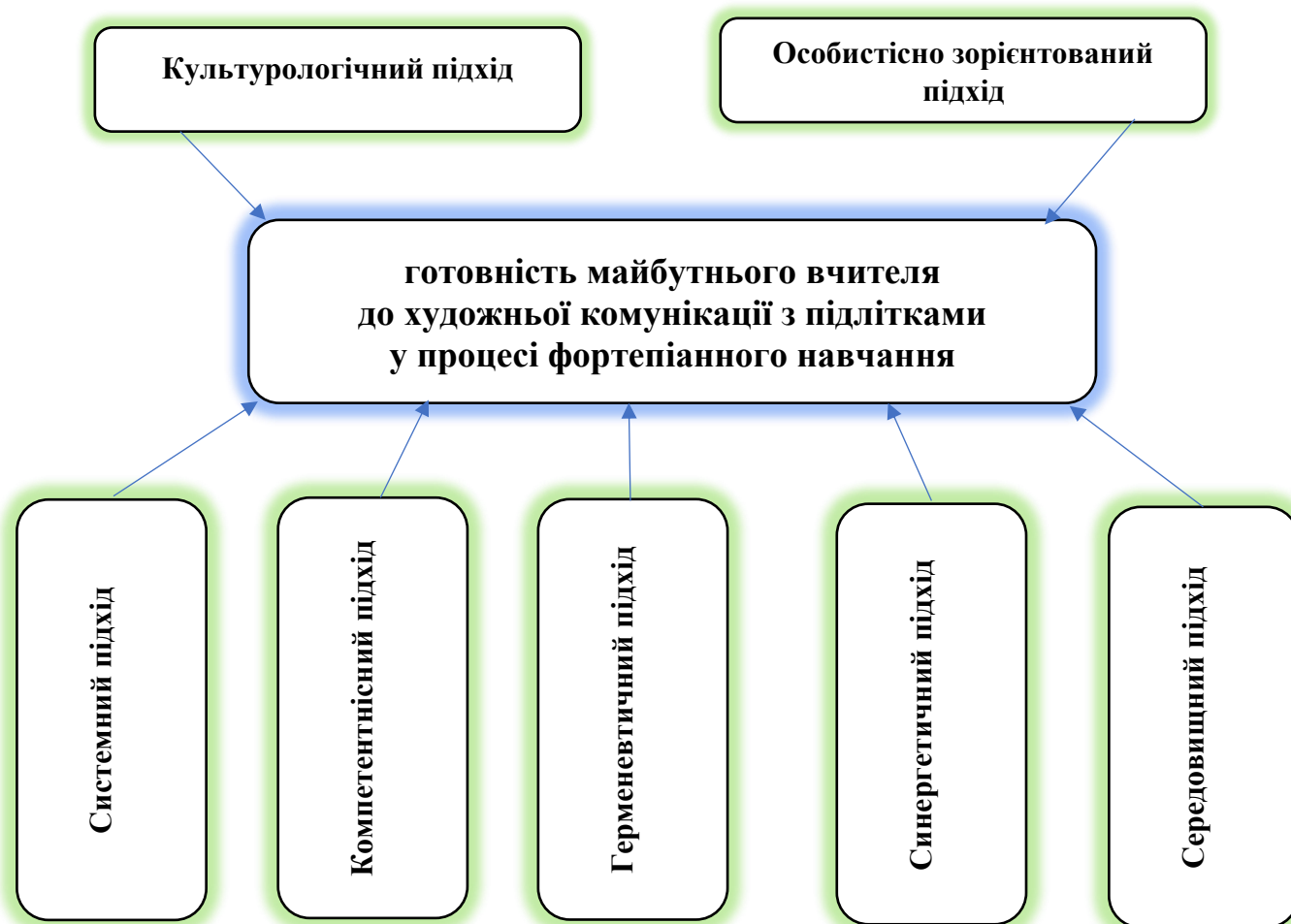

Рис. 1.3.1. Методологічні підходи дослідження готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками

Таким чином, у розділі окреслено методологічні підходи дослідження готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками, а саме: культурологічний, особистісно зорієнтований; системний; компетентнісний; герменевтичний; синергетичний; середовищний. Означені наукові підходи визначають спрямованість шляхів розробки методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

Висновки до першого розділу

У першому розділі дисертації представлено результати вивчення стану розробленості проблеми формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання на основі аналізу наукової літератури у галузі філософії, соціології, культурології, педагогіки, психології мистецтвознавства. Розглянуто термінологічно-понятійне поле дослідження, визначено сутність дефініцій «комунікація», «комунікації», «спілкування», «взаємодія», «художня комунікація» та їх співвідношення. На основі вивчення наукових джерел представлено змістовні характеристики ключових понять, історичні моделі комунікації, окреслено методологічні підходи до вивчення окресленої проблеми.

У процесі вивчення та аналізу етимології і змістовної сутності поняття «комунікація», доведено, що становлення і розвиток досліджуваного феномену пов'язані з історією людства.

Комунікація розглядається як фундаментальна ознака людської культури; феномен, що розкриває смисловий аспект соціальної взаємодії в процесі обміну інформацією, ідеями, смислами.

Комунікація трактується як *спосіб взаємодії людей, що передбачає обмін думками, почуттями, інформацією, смислами, ідеями.*

Подано основну формулу комунікації (за теорією Г. Лассуелла): «відправник» - «повідомлення», «канал» – «отримувач», «інтерпретація».

Розглянуто **різновиди** комунікації

- за кількістю учасників: внутрішньоособистісна (автокомунікація, автопереробка інформації, комунікація «з собою»); міжособистісна (задіює від 2-х осіб); внутрішньогрупова (в межах однієї групи); міжгрупова (у спільнотах різного роду); міжкультурна (між представниками різних культур); загальносупільна (у певному суспільному середовищі);

- за способом передачі інформації: вербальна, невербальна;

- за змістовою спрямованістю: наукова, технічна, соціальна, політична, педагогічна, художня та ін.

Розглянуто **функції**, що характеризують процес комунікації: інформаційна, інтеграційна, організаційна, ідентифікаційна, виховна, регулятивна, релаксаційна, афективна.

На основі загальної теорії комунікації з'ясовано сутність художньої комунікації

Художня комунікація є різновидом комунікації. Її специфіка полягає у використанні інформації, закодованої у мистецьких творах. Це є комунікація з мистецтвом і через мистецтво. Художня комунікація - складний і чуттєвий тип взаємодії, опосередкований різними формами художнього пізнання.

Художня комунікація трактується як *особлива взаємодія учасників, що передбачає обмін мистецькою інформацією в процесі усвідомлення та відчуття художніх образів, емоційного переживання драматургії мистецького твору, самоідентифікації та самопізнання через співтворчість з іншими.*

Досліджено особливості і специфіку готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками. Поняття «готовність» розглядається як *результат фахової підготовки майбутнього вчителя та сформованість його психологічної установки на діяльність.*

Подано авторське трактування поняття **«готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками»** як складне динамічне утворення, що визначає спрямованість і здатність вчителя до музично-творчого співробітництва з учнями, до емпатійно-діалогової художньо-педагогічної взаємодії з ними в процесі сприймання, інтерпретації та виконання музичних творів.

У структурі означеної готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками виділено мотиваційний, інформаційний, творчо-діяльнісний та рефлексивно-аналітичний компоненти.

Мотиваційний компонент готовності студентів до художньої комунікації з підлітками охоплює систему мотивів та стимулів до даного виду діяльності; потреби в педагогічній взаємодії з учнями; бажання працювати в школі.

Інформаційний компонент готовності характеризує наявність знань щодо: педагогічної комунікації з підлітками; художньої та педагогічної інтерпретації мистецьких творів; художньої взаємодії та співтворчості з учнями на партнерських засадах.

Творчо-діяльнісний компонент готовності виявляється в уміннях комунікувати з учнівською аудиторією, зацікавлювати учнів музичним мистецтвом; демонструвати у власному виконанні музичні твори, використовуючи набутий досвід та арсенал музично-виконавської підготовки; створювати творчу атмосферу співтворчості, спрямовувати мистецьку діяльність учнів-підлітків на самопізнання і самореалізацію.

Рефлексивно-аналітичний компонент готовності характеризує здатність майбутніх учителів осмислювати свої дії, визначати можливі труднощі художньої комунікації з учнями-підлітками та окреслювати шляхи їх подолання.

Окреслено *методологічні підходи* дослідження готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками, а саме: культурологічний, особистісно зорієнтований; системний; компетентнісний; герменевтичний; синергетичний; середовищний.

Культурологічний підхід визначено методологічною основою дослідження. Підхід висвітлює процес підготовки майбутніх фахівців у контексті культури, як вищого духовного надбання людства. Водночас визначає і формування культури в людині, яка здатна до саморозвитку, оволодіння духовними цінностями суспільства. Тож, головним спрямуванням дослідження, згідно культурологічного підходу, є формування людини культури, духовної і вільної особистості, що пізнає і творить культуру, здатна до національної культурної ідентифікації та інтеграції до світової культури. У

нашому дослідженні культурологічний підхід розглядаємо основою методології формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання. Тож, і підготовка фахівців у закладі вищої освіти, і їх подальша професійна педагогічна робота в школі має ґрунтуватися, перш за все, на культурологічних засадах. Пізнання мистецтва, як квінтесенції культури, забезпечує входження в художній світ культури та розкриття його учням.

Особистісно зорієнтований підхід визначено важливим вектором дослідження, оскільки спрямовує педагогічний процес на розвиток особистості, її самосвідомості, засвоєнні суспільних та особистісно значущих духовних та моральних цінностей. Цей підхід забезпечує визнання неповторності та унікальності кожної особистості, надання їй можливості творчого самовираження в творчій діяльності. Мистецьке навчання, відповідно цього підходу, розглядається як звернення до внутрішнього світу, найпотемніших куточків душі кожного, тим самим, здійснюючи функції особистісного розвитку. Особистісно зорієнтований підхід є вкрай важливим у формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання, оскільки визначає особливості творчої взаємодії, взаємоповаги.

Системний підхід має важливе значення у нашому дослідженні, оскільки спрямовує на усвідомлення педагогічного процесу як цілісної системи багатьох її елементів у взаємообумовленості та взаємозв'язках. Головними його принципами є: цілісність, структурність, взаємозв'язок із середовищем, багатоаспектність. У підготовці фахівців мистецького профілю, зокрема до художньої комунікації з учнями, цей підхід орієнтує на формування сприймання цілісної художньої картини світу у взаємообумовленості видів і жанрів мистецтва. Передбачає урахування наступності і безперервності мистецького навчання між початковою, середньою, фаховою передвищою та вищою ланками освіти. Орієнтує на цілісний художній розвиток особистості у взаємообумовленості художнього і технічного (виконавська майстерність,

емоційний інтелект, духовний розвиток, креативність, аналітичне мислення). Передбачає системність і планомірність педагогічного процесу. Послідовність набуття мистецьких знань, систематичність відпрацювання виконавських умінь та навичок – є запорукою успішної підготовки майбутнього вчителя-музиканта.

Компетентнісний підхід орієнтує професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва на досягнення визначених результатів (професійних компетентностей) та знатності їх практичного застосування. Компетентнісний підхід змінює акценти від накопичення знань до уміння їх творчого застосування на практиці. Особлива увага надається формуванню критичного мислення, вміння обґрунтовувати свою ініціативу, вирішувати проблеми, вести діалог, приймати рішення, уміння співпрацювати в команді. У вирішенні проблеми формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання компетентнісний підхід слугує своєрідним індикатором та мотиватором практичного застосування набутого досвіду в практичній діяльності з учнями.

Герменевтичний підхід орієнтує на пояснення, тлумачення та інтерпретацію художніх образів та смислів мистецтва. Спрямовує на розуміння та усвідомлення мистецьких знань, уміння критичного аналізу інформації, розвиток аналітичного мислення. Забезпечує пізнання сутності художніх явищ, інтерпретацію художніх образів. На герменевтичних ідеях базується художня комунікація, а отже і формування готовності майбутнього вчителя музики до означеного виду діяльності. Підхід орієнтує майбутніх фахівців на формування досвіду надання учням необхідної інформації щодо художніх творів; створення ситуацій художнього пізнання та пошуку художнього смислу мистецького твору; стимулювання підлітків до пізнання особливостей художніх стилів та жанрів; підтримку ініціативи учнів у художній інтерпретації мистецьких творів та суб'єктивного їх переживання; до саморозвитку та самореалізації в художній творчості.

Синергетичний підхід пояснює можливість самоорганізації елементів у їх взаємодії; хаотичний рух, як можливість взаємодії, пояснює багатомірність існування світу. У нашому дослідженні важливо враховувати ідеї самоорганізації, як під час фахової підготовки майбутніх учителів, так і під час безпосередньої художньої комунікації з учнями.

Середовищний підхід є важливим методологічним концептом сучасної освіти, оскільки впливає на організацію навчального процесу, на реалізацію педагогічних ідей, спрямованих на розвиток особистості через оточення, створення певної атмосфери діяльності, використання впливів тощо. Середовищний підхід дозволяє поєднувати, інтегрувати, акцентувати різні наукові підходи, залежно від навчальної ситуації та поставленої педагогічної мети. У нашому дослідженні середовищний підхід обумовлює створення творчої доброзичливої атмосфери діяльності, що в свою чергу впливає на встановлення довірливих взаємовідносин у комунікації тощо

Означені наукові підходи визначають спрямованість шляхів розробки методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

Матеріали розділу висвітлено в таких публікаціях автора:

[150]; [151]; [152]; [153]; [154].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У ПЕРШОМУ РОЗДІЛІ

1. Абрамович С. Культурологія: Навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 347 с.
2. Андрущук І. Комунікативна компетентність як важливий засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. *Молодь і ринок*. №3-4 (201-202). 2022. С.34-38.
3. Андрущенко В. Філософія освіти: Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с. [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4052/1/Philosophy%20of%20Education.pdf>
4. Андрущенко В. П. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. Київ: Знання України, 2002. 578 с.
5. Андрущенко В. П. Цивілізація культури. *Вища освіта України*. № 4. 2015. С. 5 – 10.
6. Аніщенко Н. Фортепіанне навчання обдарованих старшокласників у контексті формування музично-виконавського сприйняття. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2023. №1 (30). С.82-92. https://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2023_1/12.pdf
7. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. Художньо-комунікативний контент підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Наукові записки. Серіяб Педагогічні науки. № 180. 2019. С. 60-65. <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/91/83>
8. Батечко Н., Михайліченко М. Еволюція освітніх парадигм у сучасному науковому дискурсі. *Освітologia*, №9. 2020. С. 29-37. URL: <https://osvitologia.kubg.edu.ua/index.php/osvitologia/article/view/4/4>
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія. 2004. 342 с.

10. Безклубенко С. Д. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопед. вид.: у 2 т.: Т.2. Київ: Інститут культурології НАН України, 2010. 256 с.
11. Берегова О. Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість. Київ: НМАУ імені П. І. Чайковського, 2006. 388 с.
12. Берегова О. Комунікація в науково-освітньому сегменті культури: дискурс креативності. *Теорія та історія культурології*. С.33-42.
https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD1_Berehova.pdf
13. Берегова О. Культура та комунікація: дискурси культуротворення в Україні ХХІ ст. : монографія. Київ: Ін-т культурології Акад мистецтв України, 2009. 175 с.
14. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
15. Бех І. Д. Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт/ [електронний ресурс]. URL:
https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/3/v_upysk_21.pdf
16. Беляєва О.М. Мовленнєва комунікація: структура, види, форми, перешкоди. *Світ медицини та біології*. 2016. №1 (55). С.187–193.
17. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: К.І.С., 2004. С. 47-52.
18. Бірюк Л., Пішун С. Парадигмальний підхід у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців початкової школи. *Молодь і ринок* №1 (187), 2021. С. 22–27. <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/228267/227414>
19. Бодрова Т.О. Художня комунікація у контексті методичної культури майбутніх педагогів-музикантів. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. №23 (179). 2023. С.8-13.
[file:///C:/Users/Home/Downloads/Bodrova+Tetiana%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/Bodrova+Tetiana%20(4).pdf)
20. Борбич Н. Компетентність як педагогічне явище. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*. 2011. № 3. С.91-97.

21. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 383 с.
22. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005. 336 с.
<http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%91%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
23. Ватковська М. Г. Філософсько-освітні парадигми та проблеми самореалізації особистості. [Електронний ресурс]
<https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/79c7e609-701d-4688-80cf-839b19215de7/content>
24. Ватковська М. Г. Самореалізація особистості в умовах гуманізації системи освіти. *Наукове пізнання. Методологія та технологія*. 2008. №2. С.57-59.
25. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.
26. Великий сучасний словник сучасної української мови: 250 000 слів/ укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
27. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.
28. Власова О. І., Марушкевич А. А. Основи психології та педагогіки: підручник. Київ: Знання. 2011. 333 с.
29. Воробкевич Т. П. Методика викладання гри на фортепіано. Львів: ЛДМА, 2001. 244 с.
30. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2006. 256 с. URL:
https://library.udpu.edu.ua/library_files/412009.pdf
31. Волкова Н. П., Лебідь О. В. Професійно-педагогічна комунікація викладачів закладів вищої освіти: виклики війни. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2022. №1 (23). <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/17.pdf>

32. Гнатик Л. М. Комунікація: походження, типологія, функції. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип.21. С.344-352.
<file:///C:/Users/Home/Downloads/komunikatsiya-pohodzhennya-tipologiya-funktsiyi.pdf>
33. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 374 с.
34. Гончаренко-Закревська Н. Формування комунікативної компетентності студентської молоді в освітньому середовищі університету. *Молодь і ринок*. 2017. № 7 (150), С. 98 – 102. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/351546.pdf>
35. Гризоглазова Т. І. Методика навчання гри на фортепіано: Навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 265с.
36. Гризоглазова Т. І. Інноваційне спрямування підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип.30. 2023. С.51-57. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b4dd3166-e388-4fd4-971a-4027ea234370/content>
37. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Підручник. Київ: «Академвидав», 2012. 352 с.
38. Діденко О. В., Шумовецька С. П., Наконечна А. О. Основи наукової комунікації: навчально-методичний посібник. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2019. 220 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060690.pdf>
39. Дмитрієв С.В. Стратегічна роль есе у формуванні комунікативної компетентнісної парадигми здобувачів освіти НУШ. *Наша школа: науково-методичні студії*. №2. 2023. С.26-29.
40. Дорошенко Т.В. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум»

- імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2024. Вип 26 (182). С. 159-162.
41. Дорошенко Т., Міненок А., Сікура А. Модернізація художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Наука і освіта*. 2017. № 10. С.50-57.
<https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2017-10-doc/2017-10-st6>
  42. Дубасенюк О. А. Партнерська взаємодія як базова складова комунікативної компетентності майбутніх педагогів в умовах магістратури. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка №1 (349), Ч.ІІ. 2022. С.15-26. URL:
https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9094/1%28349%29%2C%202022_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=17
  43. Дубовицька Т. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності у студентів педагогічних спеціальностей. *Психологія і педагогіка: науково-практичний журнал*. №3.2012. С.45-52.
  44. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 424 с.
  45. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
  46. Жень Цзіньян. Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-хорової роботи у процесі фахового навчання. Дис. ... докт. філософії (014. середня освіта (музичне мистецтво). Київ. 2025. 238 с.
https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Ren_Jinyan/Ren_Jinyan_dis.pdf
  47. Зайцева А. В. Художньо-комунікативна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва: теорія, методологія, методичні аспекти: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 255с. URL:
<https://enpurb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6ceadb29-c471-41fd-a3ae-7f08a5645171/content>

48. Зайцева А. В., Козир А. В. Онтопсихологічні аспекти художньої комунікації в контексті парадигмальних змін у системі сучасної мистецької освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. № 2 (127) С. 40-46. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%9669786:%D0%9F%D0%B5%D0%B4.%D0%BD.
49. Зайцева А. В. Формування досвіду міжкультурної комунікації студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. *Науковий Часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 31. Теорія і методика мистецької освіти. 2024. С. 30-35 <https://sj.udu.edu.ua/index.php/tmae/uk/article/view/376>
50. Закон України «Про освіту», 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
51. Закон України «Про вищу освіту», 2014. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
52. Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
53. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник МДУ ім. В.О.Сухомлинського*. № 1.33. С.22-26. URL: http://en.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/6_5.pdf
54. Зязюн І. А. Відвічний філософський діалог у педагогіці XXI століття. *Теорія і практика управління соціальними системами* 2008. №2. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3222/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD4.pdf>
55. Іванова Є. Основи комунікативної компетентності вчителя музики: програма спецкурсу. Київ, 2007. 20 с.

56. Ідрісов Б. Формування комунікативної компетентності студентів – майбутніх соціологів як можливості підвищення якості інтерв'ювання. *Соціологічні студії*. 2016. №1 (8). С. 58–63. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1143/1/socst_2016_1_11.pdf
57. Ідрісов Б. Педагогічні можливості формування і розвитку комунікативних компетенцій у майбутніх учителів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. №1. Львів: Львів. Політехніка. С. 33-42.
58. Карпчук Н. П. Теорія і практика комунікації: Робоча програма нормативної дисципліни освітньо-проф. прогр. спец. 6.030400 «Міжнародна інформація», Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 16 с.
59. Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах: Навч. посібник. Тернопіль: СМП «Астон». 1998. 300 с.
60. Клепко С. Ф. Філософія освіти у європейському контексті. Полтава, 2006. 327 с.
61. Комаровська О. А. Художня комунікація в навчанні мистецтва: зміст і особливості організації. *Мистецтво та освіта*. №3. 2024. С.8-13. <https://artedu.com.ua/index.php/adm/article/view/195/242>
62. Коноваленко М. Ю. Теорія комунікації. Київ. 2013. https://stud.com.ua/3935/menedzhment/teoriya_komunikatsiyi
63. Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018. <https://ips.ligazakon.net/document/NT4188>
64. Костюк О.Г. Сприймання мелодії : методичні параметри процесу сприймання музики. Київ: Наукова думка. 1986. 192 с.
65. Косюк О. М. Теорія масової комунікації: навч. посіб. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки. 2012. 384 с.
66. Коробанов Ю. М., Коробанов А. Ю. Теорія і практика комунікації: навч. посібник: У 3-ч. Ч.2. Комунікації в теорії прийняття рішень та в кризових ситуаціях. Миколаїв: НУК, 2010. 70 с.

67. Короткий тлумачний словник української мови/ укл. Д. Г. Гринчишин, В. Л. Карпова, Л. М. Полюга та ін. Київ: «Просвіта», 2010. 600 с.
68. Кремень В. Інноваційна людина як мета сучасної освіти. *Філософія освіти*. 2013. №1 (12). С.7-22. URL: file:///C:/Users/Home/Downloads/PhilEdu_2013_1_3.pdf
69. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Т-во «Знання» України, 2011. 540 с.
70. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу. Директор школи, гімназії, ліцею. 2013. № 4. С.4-11. URL: file:///C:/Users/Home/Downloads/dslg_2013_4_3.pdf
71. Кривенко В. В. Комунікація: поняття, сутність, зміст. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : Право. Вип. 84. Ч. 1. С. 71-77. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/11.pdf>
72. Курбан О.В. Соціальна комунікація в системі сучасного наукового знання. *Інформаційне суспільство* Вип.10. 2009. С. 64-67. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1045/1/O.Kurban_SKSSNZ_GI.pdf
73. Лазарева Л. М. Художня комунікація та її особливості в сучасному Інтернет-просторі. *Вісник ХДАДМ*, 2011. №1. С.96 – 99. URL: <https://www.visnik.org/pdf/v2011-01-22-lazaryeva.pdf>
74. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: Практикум. Київ: «Каравела», 2009. 224 с.
75. Лі Данся. Формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів України та Китаю у процесі фортепіанної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2016. 227 с.
URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/Li_Dansia_dis%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/Li_Dansia_dis%20(2).pdf)
76. Лі На. Формування трансфесійної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах інтегративного підходу. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Вип.15. 2025. С.134 – 140.

URL: <https://dspace.kme.org.ua/server/api/core/bitstreams/3ead6dad-d8cd-4978-ba00-c9079421e54e/content>

77. Ліненко А. Ф. Теорія та практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: Дис. ... докт.пед.н. 13.00.01. Київ, 1996. 403с.
78. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: навчальний посібник. Київ: «ЕксОб», 1999. 303 с.
79. Лукіна Л.Р. Комунікативна компетентність як важлива складова професійної підготовки майбутніх учителів польської мови. Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи. 2025.№7. С.38-42.
80. Лупак Н. Л. Художня комунікація в площині мистецької освіти: теорія, практика, інновації. *Мистецька освіта*. 2019. №1 (91). С. 6-11. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1074609.pdf>
81. Луман Ніклас. Реальність мас-медіа/ Пер. з нім. В. Климченко. Київ: ЦВП, 2010.158 с. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/luman_web.pdf
82. Люй Пенлей. Формування художніх орієнтацій майбутніх хореографів засобами китайського танцю. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Вип.17. 2025. Ужгород. С.173-179.
URL: <https://dspace.kme.org.ua/server/api/core/bitstreams/93353d6b-b159-4efd-8159-4a60a9d6b7e1/content>
83. Малик Ю. І. Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування у процесі фахової підготовки: Автореф. ... канд. пед. н.: 13.00.04. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 22 с.
84. Максимович О.В. Соціологічні та психологічні моделі комунікації : можливості та обмеження застосування в дослідженнях міжкультурної взаємодії в умовах прикордоння. *Український соціум*. 2020. 1 (2). 62-82.
<https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/1-72-2020/sotsiolohichni-ta-psykholohichni-modeli-komunikatsii-mozhlyvosti-ta-obmezhennia->

[zastosuvannia-v-doslidzhenniakh-mizhkulturnoi-vzaiemodii-v-umovakh-prykordonnia/](#)

85. Мамчур Л. Комунікативні засади професійного розвитку педагога. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745499/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BC%D1%87%D1%83%D1%80%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-100-103.pdf>
86. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178с. <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3496/1/2015.pdf>
87. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь. 2006. 432 с.
88. Мокляк В., Тарелко С. Поняття та зміст освітньої парадигми. Педагогічні науки. 2023. №81. URL: <https://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/289409/282961>
89. Москалик Г. Комунікаційна природа освіти. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. №4. 2013. <https://social-science.uu.edu.ua/article/1209>
90. Мурзановська А.В. Парадигми: сутність, поняття та значення в методології кримінально-процесуальної науки. *Наукові праці НУ ОЮА*. Т.33. 2023. С. 58-65. URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom33/8.pdf>
91. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 слів/ Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хомяк, А. А. Демянюк. Київ: АРІЙ, 2008. 672 с.
92. Олексюк О. М. Музична виразність як трансцендентна умова духовного виховання людини. / *Горизонт духовності виховання : колективна монографія*. Вільнюс. 2019. С.143-1554. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719526/1/Gorizont2.pdf>
93. Олексюк О. М. Феноменологічний діалог/ полілог в організації навчальної діяльності магістрів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія:*

Педагогічні науки. Вип. 152. 2017. С.25-28.

https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pedagogy/152.pdf#page=162

94. Олексюк О. М., Доброгівська Ю. Р. Особливості навчання гри на фортепіано як засобу емоційного розвитку учнів мистецьких шкіл. *Молодий вчений.* №4 (135). 2025. С.44-51. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6479/6333>
95. Отич О. Методологічні принципи наукового дослідження. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2010. Вип. 76. С.41-43.
96. Павленко О. О. Теорія і практика навчання ділової комунікації: Монографія. Дніпропетровськ: АМСУ, 2003. 261 с.
97. Павлюк Р. Когут І. Засоби наукової комунікації у формуванні дослідницької компетентності майбутнього психолога. Педагогічний процес: теорія і практика. Серія: Педагогіка №3-4 (66-67). 2019.С.59- 66. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30389/1/Pavliuk_R_Kohut_I_PPTP_3-4_FLD_FIA.pdf
98. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Навчальний посібник. Київ: «Освіта України», 2008. 156с. <https://www.scribd.com/document/718637676/%D0%9F%D0%90%D0%94%D0%90%D0%9B%D0%9A%D0%90-%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%9A%D0%90-%D0%9C%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A6%D0%A2%D0%92%D0%90-%D0%BF%D0%86%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA>
99. Паньків Л. І. Аксіологічна специфіка художніх орієнтацій особистості в контексті соціокультурної активності. Гуманітарні студії НАКККіМ –

- 2017: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції (Київ, 23 листопада 2017 р.). Київ: НАКККиМ, 2017. С.207-210.
100. Парадигмальні виклики сучасного розвитку: колективна монографія / за заг. редакцією Дуки А.П. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. 242 с. URL : https://reicst.com.ua/asp/issue/view/monograph_paradigmatic_03_2022
101. Педагогічна комунікація: практикум для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня «магістр» / укладач О. М. Фенцик. Мукачево: вид-во МДУ, 2019. 162 с.
102. Петрухно Ю. Є. Інформаційне суспільство: поняття, основні складові, характеристика. *Вісник Одеського національного університету*. Том 19. Випуск 1 (11). Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. 2014. С. 127-134. DOI: [https://doi.org/10.18524/2304-1447.2014.1\(11\).34123](https://doi.org/10.18524/2304-1447.2014.1(11).34123)
<file:///C:/Users/Home/Downloads/1948-459-PB.pdf>
103. Попова Т. В., Ліпкан В. А. Стратегічні комунікації: словник. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2016. 416 с.
104. Почепцов Г. Теорія комунікації. Київ: Видавничий центр «Київський університет», 1999. 308 с.
105. Присяжнюк П.В. Комунікативні моделі: генеза та сучасний стан. Актуальні проблеми державного управління №2 (56) 2019. С. 52-58. URL: <file:///C:/Users/Home/Downloads/20298-Article%20Text-37097-1-10-20220930.PDF>
106. Прищак М.Д. Становлення комунікативної парадигми буття людини. *World science: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2021. Pp. 661-670. URL: <https://sciconf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-world-scienceproblems-prospects-and-innovations-21-23-aprelya-2021-goda-toronto-kanada-arhiv/>

107. Психологічна енциклопедія /упор. Степанов О. М. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.
108. Растригіна А. М. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2014. №133(1) С. 57-64.
109. Растригіна А. М. Концепція духовності як модель новітньої парадигми освіти. / Горизонт духовності виховання : колективна монографія. Вільнюс. 2019. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719526/1/Gorizont2.pdf>
110. Рибалка В. В. Методологічні проблеми наукової психології: Посібник. Київ: Талком, 2017. 245с.
111. Різун В. В. Теорія масової комунікації: Підручник. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2008. 260 с.
112. Ровенська В. В., Смирнова І. В., Латишева О. В. Роль комунікацій у формуванні креативного середовища для успішної реалізації проєктів в контексті «performance management». *Економіка та суспільство*. Вип.49.2023. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2281/2202>
113. Романюк Л. Б. Поняття комунікації у світовій та вітчизняній науці. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2023. №2. С.193-197. <https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/286899>
114. Ростовський О.Я. Психологія музичного сприймання : Навч. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 248с.
115. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - «Богдан», 2005. 341 с.
116. Рудницька О. П. Розуміння мистецького твору як педагогічна проблема *Професійна освіта: Педагогіка і психологія*. Польсько-укр. щорічник. Ченстохова–Київ, 1999. С. 373–389.
117. Савченко Г. В. Формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового класу. Автореф. ... дис.

канд.пед.н.: 13.00.02. Київ, 2025. 19 с.

<https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/6aaa2bf0-c396-4d4c-ba2b-d717d5ce51da>

118. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації. Навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 382 с.
<https://studfile.net/preview/7825423/page:11/>
119. Семиченко В. А. Соціально-педагогічні виклики в педагогічній майстерності викладачів вищої школи. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2012. Т.1. Вип. 36. С. 28-34.
120. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 376 с.
121. Се Фан. Формування комунікативної компетентності студентів у процесі фортепіанного навчання в педагогічних університетах України. Автореф. ... дис. канд. пед. н.:13.00.02. Київ, 2017. 18 с. URL:
<https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec1b435c-cd23-4f11-810a-234014a0dafc/content>
122. Се Фан. Змістовна сутність комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 729. Серія: Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. С. 92 – 97.
123. Се Фан. Особливості розвитку комунікативної компетентності студентів мистецьких факультетів в умовах фортепіанного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 20 (25). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 176 с. С.66 – 71.
124. Смородський В. І. Виконавські навички гри на фортепіано учнів дитячих музичних шкіл: зміст та специфіка. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2015. Вип.6. С.175- 180.

125. Смородський В. І. Формування виконавських навичок гри на фортепіано учнів дитячих музичних шкіл на засадах жанрового підходу: автореф. дис... канд.пед.н.:13.00.02. Київ, 2015. 23с.
<https://repository.khpa.edu.ua/items/f55d963a-85c9-46ca-9f7e-a28fbd8f4548/full>
126. Сошинська В. Професійна комунікація як фактор розвитку книжкової галузі: автореф. дис. ... канд.наук із соціал. комунікацій: 27.00.03. Київ, 2013.20 с.
127. Стратан-Артишкова Т., Бузова О. Художньо-творча комунікація в системі професійної підготовки майбутнього викладача музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип.219. 2025. С.92-96. DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-92-96
<file:///C:/Users/Home/Downloads/2235-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-4385-1-10-20250618.pdf>
128. Стратан-Артишкова Т. Б. Музично-творча діяльність у формуванні художньо-комунікативних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка»)*. 2024. №11 (29). С.1040-1050. <https://dspace.bdpu.org.ua/items/0186d51c-b282-44f7-87f1-f7719827a0ad>
129. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів/ ред. В. В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2011. 1008 с.
130. Сюй Мінью , Левицька І. Механізми художньої комунікації в різних видах мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021, №5 (109). С.297-305. <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/30.pdf>
131. Сюнь Ї. Еволюція фортепіанної освіти в Китаї, аналіз соціокультурного впливу та перспектив розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2024. №1. С.374-379.
<file:///C:/Users/Home/Downloads/302104->

[%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-697166-1-10-20240416.pdf](#)

132. Триняк Майя. Інтеркультурна комунікація в освіті як простір добродієвості: потенціал дизайну освітнього середовища у сприянні етичній взаємодії . *Humanities Studies*. 2025. Випуск 23 (100). С.206-211. URL:<file:///C:/Users/Home/Downloads/335634-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-779178-1-10-20250718.pdf>
133. Тютюнник М. Г. Формування художньо-комунікативної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва. Дис. ... канд.пед.н.: 13.00.04. Кропивницький, 2024. 292 с.
134. Фенцик О.М. Педагогічна комунікація: практикум для студентів. Мукачево: МДУ, 2019. 169 с. URL: http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3252/1/Fencik_Pedagogical_communication.pdf
135. Федоришин В. І. Комунікативний підхід до формування виконавської майстерності вчителя музики/ Теорія та методика мистецької освіти, Наукова школа Г. М. Падалки. Колективна монографія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011.
136. Федоришин В. І. Фортепіанне (інструментальне) навчання в контексті формування художньо-аксіологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 3 (90). 2023. С. 42-48. URL: <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2023/3/6.pdf>
137. Філіпчук Г. Культуроцентризм сучасної освіти. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2013. вип.6. С.26 -39.
138. Філіпчук Г. Духовність: ствердження принципу культуровідповідності. / Горизонт духовності виховання : колективна монографія. Вільнюс. 2019. С.312-340. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719526/1/Gorizont2.pdf>
139. Філософський словник. Київ: АСК, 2006.1056 с.

140. Фіцула М.М. Педагогіка. Посібник. Київ: Видавничий центр «Академія». 2002. 528 с.
141. Хуан Жуйпін. Формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої самореалізації. Дис. ... докт. філософії. А- Освіта, А1 Освітні науки. Київ. 2026.
142. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: навчальний посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2007. 464 с.
143. Цянь Лун. Формування в майбутніх учителів музичного мистецтва готовності до художньої взаємодії з учнями підліткового віку: Дис. ... докт. філ. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. 246 с.
144. Чекмишев О. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики. Підручник-практикум. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 129 с.
145. Чень Бо. Формування готовності майбутнього вчителя музики до виконавсько-інтерпретаційної діяльності у процесі інструментального навчання. Автореф. ... дис. канд.н.: 13.00.02. Київ, 2017. 20 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Chen_Bo.pdf
146. Чень Цзяньїн. Методика формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності: Дис. ... канд.п.н.:13.00.02. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. 226 с. https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis.Chen_Janing_doc.pdf
147. Чепіль М.М., Дудник Н.З. Педагогічні технології. Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 224 с
148. Чудовська І. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. Київ, 2021. 235 с. URL: http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/4290/1/2021-chudovska_mass_communication.pdf

149. Чжан Цзін. Формування готовності майбутніх викладачів іноземної мови до міжкультурної комунікації засобами ресурсу інтернет . Дис. ... докт.філософії. 011 – освітні педагогічні науки. Київ, 2025.
https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Zhang_Jin_g/Zhang_Jing_dis.pdf
150. Чжоу Геян. Художня комунікація в освітньому середовищі./ У діалозі з музикою: Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород. 24-25 лютого 2022 р. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2022. 180 с.
151. Чжоу Геян. Сутність та зміст художньої комунікації у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики. Освіта в Україні: пошуки і здобутки: Матеріали IX Всеукраїнської міжвузівської студентської науково-практичної конференції. Вип. 1. / Укл.: канд.. пед. наук Н.К.Мар'євич. Бар: РВЦ БГПК імені М. Грушевського, 2019. С.252-254.
152. Чжоу Геян. Проблема художньої комунікації у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М .П .Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 24 (29). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 166 с. С. 64-69.
<https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a5197e3f-0a9d-4054-9ffe-378b4cd8bade/content>
153. Чжоу Геян, Паньків Л. Художня комунікація в контексті мистецького навчання школярів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 14. 2025. Ужгород. С.37-42.
<https://sites.google.com/uica.education/nayka/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8-14/14-6?authuser=0>
154. Чжоу Геян, Паньків Л. Художня комунікація в музично-світньому просторі: сутність та стратегії розвитку. *Матеріали I Міжнародної*

науково-практичної конференції «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги». Кропивницький 2023. URL:

155. Чумак О.В. Парадигма освіти XXI століття : інноваційні аспекти. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf
- Шахрай Т.О. Сучасні парадигми освіти у професійному становленні педагога. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип.1. (23), 2023. С.128-142. URL: <https://adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/250/214>
157. Шевченко Г. П. Цінності освітнього середовища як чинники культурного одухотворення суб'єктів педагогічної взаємодії. / *Горизонт духовності виховання : колективна монографія*. Вільнюс. 2019. С.299-312. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719526/1/Gorizont2.pdf>
158. Шип С.В. Музична герменевтика : монографія. Суми: ФОП Цьома С.П. 2023.144 с.
159. Щолокова О. П. Методологічні засади професійної мистецько-педагогічної освіти. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, 2024. Вип. 32, С. 3–12. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.32.01>
160. Щолокова О. П. Основні напрямки фахової інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання. Зб. наукових праць*. 2025. Вип. 5, т.1. С. 10-17. URL:<https://intranet.vspu.edu.ua/eduarts/index.php/journal/article/view/59/58>
161. Юденкова О. Формування готовності педагогічних працівників закладів професійної освіти до використання інноваційних виробничих технологій у професійній діяльності [електронний ресурс]. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732963/1/%D0%AE%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0>

[%A2%D0%A2%D0%AF_%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf](#)

162. Ярощук І. Д. До питання про визначення понять «спілкування», «комунікація» та їхнє співвідношення. *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2012, 1. С.49-53.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/65617840-e815-46b4-9301-127c6c18b579/content>

Література іноземною мовою:

163. Castells, M. *The Information Age. Economy, Society and Culture*. Vol.1. *The Rise of The Network Society*. Blackwell, 1996. P.21.
164. Coser L.A. *Masters of Sociological Thought: Ideals in Historical and Social Context*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1971.
165. Dewey R. «Charles Horton Cooley: Pioneer in Psychosociology». Chap. 43 in *Introduction to the History of Sociology*, edited by Harry E. Barnes. Chicago University of Chicago Press, 1948.
166. Kozyr A., Labunets V., Pankiv L., Liming W., Geyang Zh. Methodological aspects of modernization of professional training of future music teacher/*Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofia y Teoria Social /Universidad del Zulia-Venezuela*. Vol. 25. 2020. pp. 370-377.
<https://produccioncientificaluz.org/index.php/utopia/article/view/32135>
167. Luhmann N. *Okologische Kommunikation*. Opladen.1986.
167. Maksymovych O.V. Value Orientations and Social Status Aspirations of Frontier Teenagers in Eastern and Cntral Europe. *Warsaw East European Review*. VIII Warsaw, 2018. P.219-237.
168. Stein G.J. *Information warfare*. Spring.1995.
169. Fang, T. Yin Yang A new perspective on culture. *Management and Organization Review*, 8 (1). 2012. 25-50.
170. Habermas J. *Theorie des kommunikativen Handelns*. German. 1981. 465 p.
171. Habermas J. *Theory of Communicative Action*. Boston. 1987.

РОЗДІЛ 2

**МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ
ДО ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ПІДЛІТКАМИ
В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ**

**2.1. Педагогічні принципи формування готовності
майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками
у процесі фортепіанного навчання**

Окреслені методологічні підходи дослідження (культурологічний, особистісно зорієнтований; системний; компетентнісний; герменевтичний; синергетичний; середовищний) визначили шляхи розробки методичних основ формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

Першим етапом теоретичної розробки спеціальної методики формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання було визначення та обґрунтування принципів педагогічної роботи означеного напрямку.

Зазначимо, що у науковій літературі [33 ; ; ;] педагогічні принципи визначаються як «основні положення», «провідні вимоги» до організації педагогічної роботи. Педагогічні принципи конкретизують сутність педагогічних впливів та зміст педагогічних дій, окреслюють концепцію дослідження [; ;]. Принципи є обов'язковим елементом методики і важливим рівнем методології нашого дослідження.

У нашому дослідженні було визначено такі принципи формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання:

- *діалогічності;*

- *емпатійності;*
- *активізації творчої діяльності;*
- *рефлексивності .*

Означені принципи було розроблено з урахуванням ідей особистісно-зорієнтованого, культурологічного, системного, середовищного, компетентнісного, герменевтичного, синергетичного підходів.

Принцип діалогічності визначено ключовим, оскільки спрямовує на взаємодію суб'єктів освітнього процесу на основі партнерства. Передбачає формування у майбутнього вчителя здатності сприймати позицію учня з приводу мистецтва та активно реагувати на неї, а не лише продукувати власні судження щодо розуміння художніх творів. Ґрунтується на множинності позиції та орієнтує на обмін думками в процесі художнього пізнання та інтерпретації музичних творів.

Принцип емпатійності передбачає здатність до емоційного співпереживання. Принцип спрямовує на формування у майбутнього вчителя здатності розуміти почуття, потреби та емоційний стан учня у процесі виконавської інтерпретації, а також уміння співпереживати художній образ.

Принцип активізації творчої діяльності у процесі формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з учнями-підлітками орієнтує на розвиток особистості, здатної самостійно творчо мислити, знаходити нестандартні рішення. Реалізується у процесі практичної діяльності: створення виконавської інтерпретації музичних творів, розв'язання творчо-виконавських завдань, пошуку відповідей на актуальні питання художнього відображення дійсності, пошуку виражальних засобів втілення музичного образу у власному виконанні тощо.

Принцип рефлексивності є також вкрай важливим у педагогічній діяльності загалом, та, зокрема у процесі художньої комунікації вчителя з учнями. Передбачає формування вмінь осмислювати власну діяльність,

коригувати свою поведінку на основі глибокого самоаналізу. Вважаємо рефлексію – основою позиції самоконтролю, самооцінки вчителя.

Для наочності представимо окреслені принципи формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання схематично (Див. Рис.2.1.1.).

Рис.2.1.1. Педагогічні принципи формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання

2.2. Педагогічні умови та методи формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з учнями підліткового віку

Важливою складовою розробки методики у педагогічних дослідженнях є виявлення педагогічних умов.

Такими умовами розглядаються спеціально створені обставини, які сприяють ефективному протіканню педагогічного процесу.

У нашому дослідженні виокремлено такі педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з учнями підліткового віку у процесі фортепіанного навчання:

- забезпечення комунікативної спрямованості начального процесу;
- активізація творчо-пошукової діяльності у процесі вивчення музичних творів;
- використання широкого спектру художньо-педагогічних технологій;
- спонукання до творчого самовираження в музично-виконавській діяльності.

Розглянемо їх.

Перша педагогічна умова – «забезпечення комунікативної спрямованості начального процесу» є провідною, реалізується упродовж всіх етапів проведення педагогічної роботи. Її зміст полягає у діалогічному спілкуванні, як у реальному оточенні, так і «внутрішньому» спілкуванні з творами мистецтва, художнім образом, митцем. Дана умова забезпечує реалізацію головної ідеї художньої комунікації - багат шарового художнього спілкування: інтелектуального, чуттєвого та емоційного.

Реалізується різноманітними діалогічними методами: обговорення мистецьких вражень, художніх дискусій, обмін художньою інформацією тощо.

Друга педагогічна умова – «активізація творчо-пошукової діяльності у процесі вивчення музичних творів» спрямовує до активізації когнітивних процесів. У процесі вивчення музичних творів, роботи над музичним репертуаром реалізується дана умова у спонуканні до пошуку художньої інформації щодо розучуваних творів, вивчення історичних даних щодо епохи та естетичних ідеалів тогочасного функціонування мистецтва»; визначення творчого кредо композитора, стилістики його творчості тощо.

Педагогічна умова «активізація творчо-пошукової діяльності у процесі вивчення музичних творів» реалізується також у процесі художньої та виконавської інтерпретації музичних творів. Передбачає пошук виразних засобів відтворення художнього образу музичного твору в реальному звучанні.

Передбачає моделювання педагогічних ситуацій та власної поведінки у презентації музичних творів учнівській аудиторії.

Третя педагогічна умова – «використання широкого спектру художньо-педагогічних технологій» передбачає насичення педагогічного процесу сучасними технологіями художнього пізнання («імерсивні», асоціативні технології та інші»), психологічного розвантаження (технології релаксації), інформаційними технологіями використання ресурсу Інтернет тощо.

Четверта педагогічна умова - «спонукання до творчого самовираження в музично-виконавській діяльності» спрямовується на стимулювання створчого самовираження студента в музично-виконавській діяльності, забезпечення активної творчої позиції майбутнього вчителя у професійному становленні; формування вмінь організовувати творчий процес художнього пізнання, зацікавити учнів мистецьким твором.

Дана умова реалізується методами інтерактивного навчання (з використанням прийомів обговорення, запитань-відповідей тощо), нестандартних рішень, евристичних бесід, яскравих виконавських інтерпретацій у власному виконанні.

Виявлені педагогічні умови представимо схематично для наочності сприймання (Рис.2.2.1.).

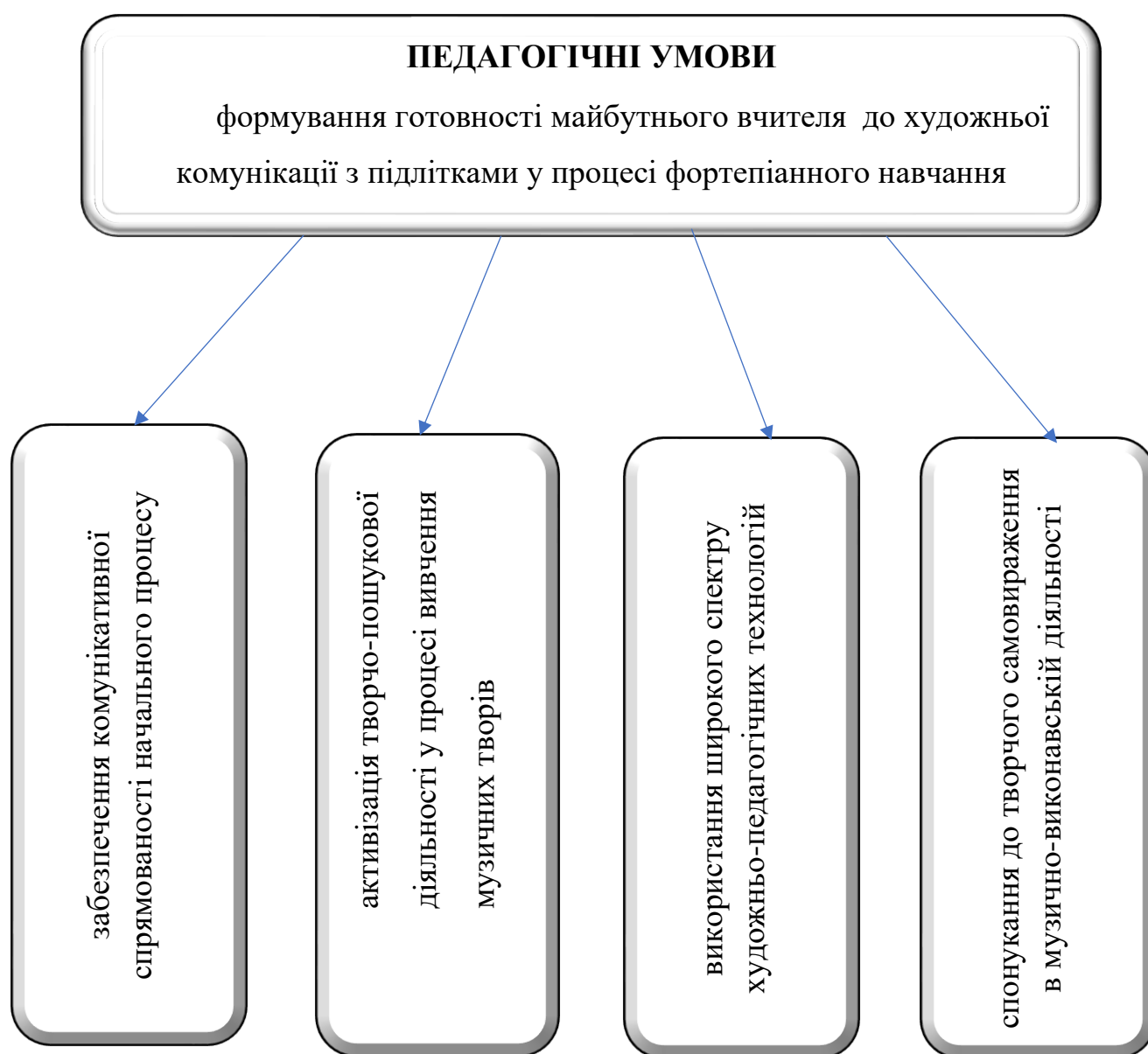

Рис. 2.2.1. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання

Висновки до другого розділу

У другому розділі дисертації представлено розробку методичних засад дослідження проблеми формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

Виявлено принципи, педагогічні умови, методи та прийоми поетапної роботи з формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

З урахуванням методологічних підходів дослідження, окреслено такі **педагогічні принципи** формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання:

- *діалогічності;*
- *емпатійності;*
- *активізації творчої діяльності;*
- *рефлексивності.*

Означені принципи було розроблено з урахуванням ідей особистісно-зорієнтованого, культурологічного, системного, середовищного, компетентнісного, герменевтичного, синергетичного підходів.

Принцип діалогічності визначено ключовим, оскільки спрямовує на взаємодію суб'єктів освітнього процесу на основі партнерства. Передбачає формування у майбутнього вчителя здатності сприймати позицію учня з приводу мистецтва та активно реагувати на неї, а не лише продукувати власні судження щодо розуміння художніх творів. Ґрунтується на множинності позиції та орієнтує на обмін думками в процесі художнього пізнання та інтерпретації музичних творів.

Принцип емпатійності передбачає здатність до емоційного співпереживання. Принцип спрямовує на формування у майбутнього вчителя здатності розуміти почуття, потреби та емоційний стан учня у процесі виконавської інтерпретації, а також уміння співпереживати художній образ.

Принцип активізації творчої діяльності у процесі формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з учнями-підлітками орієнтує на розвиток особистості, здатної самостійно творчо мислити, знаходити нестандартні рішення. Реалізується у процесі практичної діяльності: створення виконавської інтерпретації музичних творів, розв'язання творчо-виконавських завдань, пошуку відповідей на актуальні питання художнього відображення дійсності, пошуку виражальних засобів втілення музичного образу у власному виконанні тощо.

Принцип рефлексивності передбачає формування у майбутнього вчителя вмій осмислювати власну діяльність, коригувати свою поведінку на основі глибокого самоаналізу.

У розділі представлено розроблені та обґрунтовані **педагогічні умови** формування готовності майбутнього вчителя до художньої комунікації з учнями підліткового віку у процесі фортепіанного навчання, а саме:

- *забезпечення комунікативної спрямованості начального процесу;*
- *активізація творчо-пошукової діяльності у процесі вивчення музичних творів;*
- *використання широкого спектру художньо-педагогічних технологій;*
- *спонукання до творчого самовираження в музично-виконавській діяльності.*

Перша педагогічна умова – «забезпечення комунікативної спрямованості начального процесу» є провідною, реалізується упродовж всіх етапів проведення педагогічної роботи. Її зміст полягає у діалогічному спілкуванні, як у реальному оточенні, так і «внутрішньому» спілкуванні з творами мистецтва, художнім образом, митцем. Дана умова забезпечує реалізацію головної ідеї художньої комунікації - багат шарового художнього спілкування: інтелектуального, чуттєвого та емоційного.

Реалізується різноманітними діалогічними методами: обговорення мистецьких вражень, художніх дискусій, обмін художньою інформацією тощо.

Друга педагогічна умова – «активізація творчо-пошукової діяльності у процесі вивчення музичних творів» спрямовує до активізації когнітивних процесів. У процесі вивчення музичних творів, роботи над музичним репертуаром реалізується дана умова у спонуканні до пошуку художньої інформації щодо розучуваних творів, вивчення історичних даних щодо епохи та естетичних ідеалів тогочасного функціонування мистецтва»; визначення творчого кредо композитора, стилістики його творчості тощо.

Педагогічна умова «активізація творчо-пошукової діяльності у процесі вивчення музичних творів» реалізується також у процесі художньої та виконавської інтерпретації музичних творів. Передбачає пошук виразних засобів відтворення художнього образу музичного твору в реальному звучанні.

Передбачає моделювання педагогічних ситуацій та власної поведінки у презентації музичних творів учнівській аудиторії.

Третя педагогічна умова – «використання широкого спектру художньо-педагогічних технологій» передбачає насичення педагогічного процесу сучасними технологіями художнього пізнання («імерсивні», асоціативні технології та інші»), психологічного розвантаження (технології релаксації), інформаційними технологіями використання ресурсу Інтернет тощо.

Четверта педагогічна умова - «спонукання до творчого самовираження в музично-виконавській діяльності» спрямовується на стимулювання творчого самовираження студента в музично-виконавській діяльності, забезпечення активної творчої позиції майбутнього вчителя у професійному становленні; формування вмінь організовувати творчий процес художнього пізнання, зацікавити учнів мистецьким твором.

Дана умова реалізується методами інтерактивного навчання (з використанням прийомів обговорення, запитань-відповідей тощо), нестандартних рішень, евристичних бесід, яскравих виконавських інтерпретацій у власному виконанні.

У другому розділі дисертації представлено розробку та обґрунтування **організаційно-методичної моделі** формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання. Означена модель забезпечує цілісність уявлення про організаційно-методичну систему формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з учнями, візуалізацію взаємоузгодженості всіх її компонентів (етапів, форм і методів педагогічної роботи, критеріїв та показників діагностики, рівні сформованості досліджуваної готовності, очікуваний результат тощо). У розробленій моделі набули логічної послідовності усі складові педагогічних дій щодо формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

Матеріали розділу висвітлено в таких публікаціях автора:

[37]; [38]; [39]; [40].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У ДРУГОМУ РОЗДІЛІ

1. Барб-Галль Франсуаза. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття/ пер. з фр. С. Рябчук. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с.
2. Бі Цзінчен. Методика формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до саморозвитку в процесі вокально-хорового навчання. Автореф. дис. ... канд. пед. н.: 13.00.02. Київ, 2018. 20 с.
3. Бондаренко Д. В. Формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності. Автореф. дис. ... канд. пед. н.: 13.00.02. Київ, 2015. 20 с.
<https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/ca1abc38-087b-4ea0-8f70-83191bfff8c1>
4. Ван Яюєці. Формування поліхудожнього світогляду майбутніх учителів музики Китаю та України в процесі фортепіанного навчання. Дис. ... канд. пед. н. Київ, 2019. 245 с.
https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Wang_Y_ayueqi.pdf
5. Воробкевич Т.П. Методика викладання гри на фортепіано. Львів: ЛДМА, 2001. 244 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 374 с.
7. Гризоглазова Т. І. Методика навчання гри на фортепіано: Навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 265с.
8. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Підручник. Київ: «Академвидав», 2012. 352 с.
9. Дмитрієв В. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* № 220. 2025.
<https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/2418>

10. Дорошенко Т.В. Принципи удосконалення транскультурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах педагогічних університетів України та Китаю. *Педагогічні науки: теорія, історія, технології*. 2023. №7 (131) С. 172-179.
<https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/11087>
11. Лі Данься. Методи педагогічної роботи зі студентами-піаністами. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб.наук. праць. Педагогіка та психологія. 2014. Вип.729. С.75-79.
12. Лі Данься. Формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів України та Китаю у процесі фортепіанної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2016. 227 с.
13. Лу Тао. Формування виконавської майстерності майбутніх педагогів-музикантів Китаю у процесі фортепіанного навчання в педагогічних університетах України. . Автореф. дис. ... канд. пед. н. Київ, 2019. 21 с.
https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.08/%D0%9B%D1%83_%D0%A2%D0%B0%D0%BE.pdf
14. Ляо Бінь. Фортепіанна музика для дітей як засіб формування музично-естетичної компетентності підлітків. *Молодь і ринок* №8 (175).2019.
<file:///C:/Users/Home/Downloads/179483-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-397738-1-10-20191001.pdf>
15. Мар'євич Н. Педагогічні умови мистецької підготовки вчителя до організації музично-ігрової діяльності з учнями нової української школи. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. Вип.2, 2022. С. 62-74.
<https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/ped-psyh/article/view/35>
16. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015.

178с.

<http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3496/1/2015.pdf>

17. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь. 2006. 432 с.
18. Новосадова С.А. Методичні засади формування творчої самостійності майбутнього вчителя музики (на прикладі музично-теоретичних дисциплін). Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 152. 2017. С.162-172.
https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pedagogy/152.pdf#page=162
19. Отич О. Методологічні принципи наукового дослідження. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2010. Вип. 76. С.41-43.
20. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Навчальний посібник. Київ: «Освіта України», 2008. 156с.
21. Палаженко О., Пастушок Т., Фіськов Г. Педагогічні умови формування інструментально-викоавської підготовки викладачів музичного мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наукових паць.* Вип.1 (29), 2024. [електронний ресурс] URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/305076-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-704673-2-10-20240530%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/305076-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-704673-2-10-20240530%20(1).pdf)
22. Роменець В.А. Психологія творчості: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2004. 288 с.
23. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - «Богдан», 2005. 341 с.
24. Савченко Г. В. Педагогічні принципи у процесі формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях оркестрового колективу. *Вісник Національного університету*

- «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 22 (178). 2023. С.56-62. <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/167>
25. Сеє Фан. Особливості розвитку комунікативної компетентності студентів мистецьких факультетів в умовах фортепіанного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 20 (25). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 176 с. С.66 – 71.
26. Сисоєва С.О., Овчаренко Н.А. Наукові підходи і принципи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи з вокальними ансамблями. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 64. Т.2. 2023. С.109-113.
https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_2/21.pdf
27. Слободянюк І. А. Тренінг партнерського спілкування. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні.». 2010. 48с.
28. Соломаха С. О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 158 с.
29. Стратан-Артишкова Т.Б. Взаємодія мистецтв у процесі художнього пізнання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 107 (2). 2012. С. 176- 192.
30. Стратан-Артишкова Т. Б. Музично-творча діяльність у формуванні художньо-комунікативних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка»)*. 2024. №11 (29). С.1040-1050. <https://dspace.bdpu.org.ua/items/0186d51c-b282-44f7-87f1-f7719827a0ad>
31. Сюй Ченьцзи. Наукові підходи і методичні принципи формування в майбутніх бакалаврів музичного мистецтва творчої компетентності.

- Актуальні проблеми мистецької педагогіки*. Вип.4. (7). 2024. С. 57- 62.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21768/1/11.pdf>
- 32.Ся Цзюань. Емоційний розвиток підлітків засобами музичного мистецтва. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць*. Вип. LXXIII. Слов'янськ: ДДУП, 2015.С.241-247.
- 33.Тютюнник М. Г. Формування художньо-комунікативної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва. Дис. ... канд.пед.н.: 13.00.04. Кропивницький, 2024. 292 с.
- 34.Чжан Їфу. Педагогічні принципи формування художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музики в процесі фортепіанного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип.18 (23). 2015. С. 228-232 .
- 35.Чжан Няньхуа. Формування художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Автореф. дис. ... канд. пед. н. Київ, 2017. 21 с.
- 36.Чжан Няньхуа. Педагогічні умови формування художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип.21 (26).2026 Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. С.59-62.
- 37.Чжоу Геян. Формування готовності до художньої комунікації у майбутніх учителів музики: організаційно-методичні аспекти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2018. Вип. 156. (Серія: Педагогічні науки). Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка; гол. ред. Носко М.О. Чернігів: НУЧК, 2018. 188 с. С.170-174.
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=

[&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VchdpuP_2018_156_38](#)

- 38.. Чжоу Геян. Особливості формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації. *Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи*: зб. матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених / ред. О. І. Шрамко. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С.В., 2019. С. 246-250.
39. Чжоу Геян. Художня комунікація в освітньому середовищі. *У діалозі з музикою: Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*, Ужгород. 24-25 лютого 2022 р. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2022. 180 с.
40. Чжоу Геян, Паньків Людмила. Художня комунікація в музично-освітньому просторі: сутність та стратегії розвитку. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги»*. Кропивницький 2023. С.105-107.
https://cusu.edu.ua/images/stories/news_2023/pedfak/04/13-04-20-46/material_11.04.pdf
41. Чугай С., Хващевська О. Педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музики та хореографії. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип.19. Словянськ, 2023. С.94-104. <file:///C:/Users/Home/Downloads/291872-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-674304-1-10-20231129.pdf>
42. Шип С.В. Музична герменевтика : монографія. Суми: ФОП Цьома С.П. 2023.144 с.
43. Ян Цзюнь. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки. . Автореф. дис. ... канд. пед. н.: 13.00.02. Київ, 2019. 20 с.

Література іноземною мовою:

44. Kozyr A., Labunets V., Pankiv L., Liming W., Geyang Zh. Methodological aspects of modernization of professional training of future music teacher/*Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofía y Teoría Social* /Universidad del Zulia-Venezuela. Vol. 25. 2020. pp. 370-377. <https://produccioncientificaluz.org/index.php/utopia/article/view/32135>
45. Pankiv, L., Bodrova, T., Borshchenko, N., Chabaiovska, M., & Ihnatenko, N. Theoretical bases of professional culture of future specialists in accordance with global challenges of the information society. *Amazonia Investiga*, 2023. 12(61). P. 17-25. <https://amazoniainvestiga.info/check/61/2-17-25.pdf>
46. Shevtsova, O., Stratan-Artyshkova, T., Tiutiunnyk, M., Komar, O., & Syroiezhko, O. (2023). Aesthetic education of personality development in the field of education. *Amazonia Investiga*, 12(64), 146-155. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.14>

РОЗДІЛ 3

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДНО-
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ХУДОЖНЬОЇ
КОМУНІКАЦІЇ З ПІДЛІТКАМИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО
НАВЧАННЯ**

**3.1. Діагностика готовності майбутнього вчителя музики до
художньої комунікації з підлітками**

Для проведення діагностики досліджуваного явища у педагогічних дослідженнях використовують науково обґрунтовані критерії. Такими критеріями виступають певні ознаки предмету дослідження, що є підставою для його оцінки та взято за «мірило», «ступінь» сформованості.

Визначення сутності та змісту досліджуваного явища, а також його структурних компонентів, - дає підстави для розробки критеріального апарату дослідження.

У нашому дослідженні розглядається «готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками» як складне динамічне утворення, що визначає спрямованість і здатність вчителя до музично-творчого співробітництва з учнями, до емпатійно-діалогової художньо-педагогічної взаємодії з ними в процесі сприймання, інтерпретації та виконання музичних творів. У *структурі* означеної готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками виділено мотиваційний, інформаційний, творчо-діяльнісний та рефлексивно-аналітичний компоненти.

Відповідно до структурних компонентів досліджуваної готовності було розроблено критерії та показники готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками для з'ясування рівнів сформованості означеного феномену на різних етапах педагогічної роботи.

Змістовні характеристики мотиваційного компонента готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками (сукупність мотивів та стимулів до даного виду діяльності; потреби в педагогічній взаємодії з учнями; бажання працювати в школі) забезпечили виокремлення **мотиваційно-сміслового** критерію з показниками:

- Сформованість мотивів до педагогічної діяльності;
- Прагнення до взаємодії та комунікації з учнями;
- Бажання розширювати та поглиблювати знання з педагогічної роботи, удосконалювати педагогічно-виконавську майстерність.

Інформаційний компонент готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками (характеризує наявність знань щодо: педагогічної комунікації з підлітками; художньої та педагогічної інтерпретації мистецьких творів; художньої взаємодії та співтворчості з учнями на партнерських засадах) став підставою для виокремлення **інформаційно-пізнавального критерію** означеної готовності з такими показниками:

- Знання особливостей художньої комунікації з підлітками (розуміння діалогічного спілкування в процесі художнього пізнання та творення мистецтва; знання вікових та психологічних особливостей підлітків в організації комунікації з ними);
- Знання основ художньо-інтерпретаційної діяльності;
- Мистецька ерудиція, художня інформованість.

Творчо-діяльнісний компонент (виявляється в уміннях комунікувати з учнівською аудиторією, зацікавлювати учнів музичним мистецтвом; демонструвати у власному виконанні музичні твори, використовуючи набутий досвід та арсенал музично-виконавської підготовки; створювати творчу атмосферу співтворчості, спрямовувати мистецьку діяльність учнів-підлітків на самопізнання і самореалізацію) визначає **операційно-комунікативний критерій** за показниками:

- Уміння взаємодіяти з учнями, зацікавлювати підлітків мистецтвом у процесі художньої комунікації;
- Яскравість виконавської інтерпретації музичних творів під час художньої презентації;
- Здатність до співтворчості з учнями.

Рефлексивно-аналітичний компонент готовності (характеризує здатність майбутніх учителів осмислювати свої дії, визначати можливі труднощі художньої комунікації з учнями-підлітками та окреслювати шляхи їх подолання) визначає *результативно-аналітичний критерій* з показниками:

- Уміння критично осмислювати художньо-педагогічний процес та свої дії;
- уміння аналітичного мислення в різних ситуаціях художньої комунікації;
- здатність до рефлексивного осмислення своїх дій та визначення шляхів самовдосконалення.

Таким чином, розроблений критеріальний апарат дозволяє проводити педагогічну діагностику сформованості готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками на різних етапах проведення педагогічної роботи.

Для наочності представимо критеріальний апарат дослідження у таблиці (Див. Табл. 3.1.1, стор.).

Таблиця 3.1.1.

**Критерії та показники сформованості готовності
майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками**

№	Критерій	показники
1.	Мотиваційно-смиловий	<ul style="list-style-type: none"> - Сформованість мотивів до педагогічної діяльності; - Прагнення до взаємодії та комунікації з учнями; - Бажання розширювати та поглиблювати знання з педагогічної роботи, удосконалювати педагогічно-виконавську майстерність
2.	Інформаційно-пізнавальний	<ul style="list-style-type: none"> - Знання особливостей художньої комунікації з підлітками (розуміння діалогічного спілкування в процесі художнього пізнання та творення мистецтва; знання вікових та психологічних особливостей підлітків в організації комунікації з ними); - Знання основ художньо-інтерпретаційної діяльності; - Мистецька ерудиція, художня інформованість
3.	Операційно-комунікативний	<ul style="list-style-type: none"> - Уміння взаємодіяти з учнями, зацікавлювати підлітків мистецтвом у процесі художньої комунікації; - Яскравість виконавської інтерпретації музичних творів під час художньої презентації; - Здатність до співтворчості з учнями.
4.	Результативно-аналітичний	<ul style="list-style-type: none"> - Уміння критично осмислювати художньо-педагогічний процес та свої дії; - уміння аналітичного мислення в різних ситуаціях художньої комунікації; - здатність до рефлексивного осмислення своїх дій та визначення шляхів самовдосконалення.

Означені критерії та показники вираженості готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з підлітками уможливили розробку

рівнів сформованості досліджуваної готовності, а саме: : високий (еталонний), середній (достатній), низький (адаптаційний).

Високий (еталонний) рівень характеризується високими показниками мотивації до педагогічної діяльності, бажанням опанувати педагогічну майстерність та набувати вмінь художньої комунікації з учнями, яскраво вираженим інтересом до художнього пізнання та музично-педагогічної роботи; розумінням сутності художньої комунікації та спілкування з учнями з приводу мистецтва; високим рівнем виконавської підготовленості та здатністю до художньої взаємодії з учнями у процесі спільного опрацювання виконавської інтерпретації музичних творів; сформованістю аналітичного мислення, вміннями аналізувати, осмислювати та прогнозувати свої педагогічні дії, контролювати та коригувати свою поведінку.

Середній (достатній) рівень сформованості готовності студентів до художньої комунікації з підлітками визначається за позитивним ставленням до майбутньої професії; вираженістю бажання набувати музично-виконавських та педагогічних умінь. Недостатні вміння самостійно створювати виконавську інтерпретацію задля яскравого показу музичних образів у власному виконанні та обговорення з учнями акцентів музичної драматургії. У презентації музичних творів студенти використовують записи відомих музикантів-виконавців.

Низький (адаптивний) рівень сформованості готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями-підлітками характеризується слабким інтересом до музично-педагогічної діяльності. Респонденти не вбачають для себе можливим розвиток художньо-комунікативних умінь, відчувають емоційну втому від спілкування з учнями. Музично-виконавська діяльність студентів спрямовується на реалізацію власного інтровертного мислення. Студенти розуміють свою комунікативну ситуацію, яка фокусується на власних внутрішніх думках.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі висвітлено організацію, хід і результати дослідно-експериментальної роботи з формування готовності майбутніх учителів до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання.

Представлено розроблений критеріальний апарат дослідження у поєднанні критеріїв та показників сформованості готовності майбутніх учителів до художньої комунікації з підлітками:

Мотиваційно-смысловий критерій схарактеризовано показниками:

- Сформованість мотивів до педагогічної діяльності;
- Прагнення до взаємодії та комунікації з учнями;
- Бажання розширювати та поглиблювати знання з педагогічної роботи, удосконалювати педагогічно-виконавську майстерність.

Інформаційно-пізнавальний критерій з такими показниками:

- Знання особливостей художньої комунікації з підлітками (розуміння діалогічного спілкування в процесі художнього пізнання та творення мистецтва; знання вікових та психологічних особливостей підлітків в організації комунікації з ними);
- Знання основ художньо-інтерпретаційної діяльності;
- Мистецька ерудиція, художня інформованість.

Операційно-комунікативний критерій з показниками:

- Уміння взаємодіяти з учнями, зацікавлювати підлітків мистецтвом у процесі художньої комунікації;
- Яскравість виконавської інтерпретації музичних творів під час художньої презентації;
- Здатність до співтворчості з учнями.

Результативно-аналітичний критерій з показниками:

- Уміння критично осмислювати художньо-педагогічний процес та свої дії;

- уміння аналітичного мислення в різних ситуаціях художньої комунікації;
- здатність до рефлексивного осмислення своїх дій та визначення шляхів самовдосконалення.

Визначено **рівні** сформованості готовності майбутніх учителів до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання (високий (еталонний), середній (достатній), низький (адаптаційний)) та представлено рівневі характеристики:

Високий (еталонний) рівень характеризується високими показниками мотивації до педагогічної діяльності, бажанням опанувати педагогічну майстерність та набувати вмінь художньої комунікації з учнями, яскраво вираженим інтересом до художнього пізнання та музично-педагогічної роботи; розумінням сутності художньої комунікації та спілкування з учнями з приводу мистецтва; високим рівнем виконавської підготовленості та здатністю до художньої взаємодії з учнями у процесі спільного опрацювання виконавської інтерпретації музичних творів; сформованістю аналітичного мислення, вміннями аналізувати, осмислювати та прогнозувати свої педагогічні дії, контролювати та коригувати свою поведінку.

Середній (достатній) рівень сформованості готовності студентів до художньої комунікації з підлітками визначається за позитивним ставленням до майбутньої професії; вираженістю бажання набувати музично-виконавських та педагогічних умінь. Недостатні вміння самостійно створювати виконавську інтерпретацію задля яскравого показу музичних образів у власному виконанні та обговорення з учнями акцентів музичної драматургії. У презентації музичних творів студенти використовують записи відомих музикантів-виконавців.

Низький (адаптивний) рівень сформованості готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями-підлітками характеризується слабким інтересом до музично-педагогічної діяльності. Респонденти не вбачають для себе можливим розвиток художньо-

комунікативних умінь, відчують емоційну втому від спілкування з учнями. Музично-виконавська діяльність студентів спрямовується на реалізацію власного інтровертного мислення. Студенти розуміють свою комунікативну ситуацію, яка фокусується на власних внутрішніх думках.

Матеріали розділу висвітлено у таких публікаціях автора: [ ]; [ ]; [ ]; [ ].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації актуалізовано проблему формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками та наведено її теоретичне узагальнення та нове вирішення шляхом обґрунтування, експериментальної перевірки та впровадження в освітній процес спеціальної методики формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання.

Виконання поставлених завдань та отримані результати дослідження дали підстави для таких висновків:

1. Незважаючи на значну кількість науково-методичних робіт з музично-виконавської підготовки студентів у закладах вищої освіти, проблема формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками залишається поза увагою дослідників. Отже, розробка методичного супроводу формування готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками в процесі фортепіанного навчання дасть змогу удосконалити професійну підготовку студентів педагогічних університетів до музично-виховної роботи в школі.
2. Уточнено сутність поняття «художня комунікація», як складного і чуттєвого типу взаємодії, опосередкованого різними формами художнього пізнання. Художня комунікація трактується як *особлива взаємодія учасників, що передбачає обмін мистецькою інформацією в процесі усвідомлення та відчуття художніх образів, емоційного переживання драматургії мистецького твору, самоідентифікації та самопізнання через співтворчість з іншими.*
3. Подано авторське трактування поняття **«готовність майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками»** як складне динамічне утворення, що визначає спрямованість і

здатність вчителя до музично-творчого співробітництва з учнями, до емпатійно-діалогової художньо-педагогічної взаємодії з ними в процесі сприймання, інтерпретації та виконання музичних творів.

У структурі означеної готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками виділено мотиваційний, інформаційний, творчо-діяльнісний та рефлексивно-аналітичний компоненти.

4. Розроблено **критерії та показники** сформованості готовності майбутнього вчителя музики до художньої комунікації з підлітками.
- Мотиваційно-смісловий** критерій (сформованість мотивів до педагогічної діяльності; прагнення до взаємодії та комунікації з учнями; бажання розширювати та поглиблювати знання з педагогічної роботи, удосконалювати педагогічно-виконавську майстерність. **Інформаційно-пізнавальний критерій** (**показники:** знання особливостей художньої комунікації з підлітками (розуміння діалогічного спілкування в процесі художнього пізнання та творення мистецтва; знання вікових та психологічних особливостей підлітків в організації комунікації з ними); знання основ художньо-інтерпретаційної діяльності; Мистецька ерудиція, художня інформованість). **Операційно-комунікативний критерій** (з показниками: уміння взаємодіяти з учнями, зацікавлювати підлітків мистецтвом у процесі художньої комунікації; яскравість виконавської інтерпретації музичних творів під час художньої презентації; здатність до співтворчості з учнями). **Результативно-аналітичний критерій** (з показниками: уміння критично осмислювати художньо-педагогічний процес та свої дії; уміння аналітичного мислення в різних ситуаціях художньої комунікації; здатність до рефлексивного осмислення своїх дій та визначення шляхів самовдосконалення).

Визначено **рівні** сформованості готовності майбутніх учителів до художньої комунікації з підлітками у процесі фортепіанного навчання (високий (еталонний), середній (достатній), низький (адаптаційний)) та представлено рівневі характеристики:

Високий (еталонний) рівень характеризується високими показниками мотивації до педагогічної діяльності, бажанням опанувати педагогічну майстерність та набувати вмінь художньої комунікації з учнями, яскраво вираженим інтересом до художнього пізнання та музично-педагогічної роботи; розумінням сутності художньої комунікації та спілкування з учнями з приводу мистецтва; високим рівнем виконавської підготовленості та здатністю до художньої взаємодії з учнями у процесі спільного опрацювання виконавської інтерпретації музичних творів; сформованістю аналітичного мислення, вміннями аналізувати, осмислювати та прогнозувати свої педагогічні дії, контролювати та коригувати свою поведінку.

Середній (достатній) рівень сформованості готовності студентів до художньої комунікації з підлітками визначається за позитивним ставленням до майбутньої професії; вираженістю бажання набувати музично-виконавських та педагогічних умінь. Недостатні вміння самостійно створювати виконавську інтерпретацію задля яскравого показу музичних образів у власному виконанні та обговорення з учнями акцентів музичної драматургії. У презентації музичних творів студенти використовують записи відомих музикантів-виконавців.

Низький (адаптивний) рівень сформованості готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації з учнями-підлітками характеризується слабким інтересом до музично-педагогічної діяльності. Респонденти не вбачають для себе можливим розвиток художньо-комунікативних умінь, відчувають емоційну втому від спілкування з учнями. Музично-виконавська діяльність студентів спрямовується на реалізацію власного інтровертного мислення. Студенти розуміють свою комунікативну ситуацію, яка фокусується на власних внутрішніх думках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У ДРУГОМУ РОЗДІЛІ

1. Барб-Галль Франсуаза. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття/ пер. з фр. С. Рябчук. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с.
2. Бі Цзінчен. Методика формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до саморозвитку в процесі вокально-хорового навчання. Автореф. дис. ... канд. пед. н.: 13.00.02. Київ, 2018. 20 с.
3. Бондаренко Д. В. Формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності. Автореф. дис. ... канд. пед. н.: 13.00.02. Київ, 2015. 20 с.
<https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/ca1abc38-087b-4ea0-8f70-83191bfff8c1>
4. Ван Яюєці. Формування поліхудожнього світогляду майбутніх учителів музики Китаю та України в процесі фортепіанного навчання. Дис. ... канд. пед. н. Київ, 2019. 245 с.
https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Wang_Y_ayueqi.pdf
5. Воробкевич Т.П. Методика викладання гри на фортепіано. Львів: ЛДМА, 2001. 244 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 374 с.
7. Гризоглазова Т. І. Методика навчання гри на фортепіано: Навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 265с.
8. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Підручник. Київ: «Академвидав», 2012. 352 с.
9. Дмитрієв В. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів. *Наукові записки. Серія:*

<https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/2418>

10. Дорошенко Т.В. Принципи удосконалення транскультурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах педагогічних університетів України та Китаю. *Педагогічні науки: теорія, історія, технології*. 2023. №7 (131) С. 172-179.
<https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/11087>
11. Лі Данься. Методи педагогічної роботи зі студентами-піаністами. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб.наук. праць. Педагогіка та психологія*. 2014. Вип.729. С.75-79.
12. Лі Данься. Формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів України та Китаю у процесі фортепіанної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2016. 227 с.
13. Лу Тао. Формування виконавської майстерності майбутніх педагогів-музикантів Китаю у процесі фортепіанного навчання в педагогічних університетах України. . Автореф. дис. ... канд. пед. н. Київ, 2019. 21 с.
https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.08/%D0%9B%D1%83_%D0%A2%D0%B0%D0%BE.pdf
14. Ляо Бінь. Фортепіанна музика для дітей як засіб формування музично-естетичної компетентності підлітків. *Молодь і ринок №8 (175)*.2019.
<file:///C:/Users/Home/Downloads/179483-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-397738-1-10-20191001.pdf>
15. Мар'євич Н. Педагогічні умови мистецької підготовки вчителя до організації музично-ігрової діяльності з учнями нової української школи. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. Вип.2, 2022. С. 62-74.
<https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/ped-psyh/article/view/35>

16. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178с.
<http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3496/1/2015.pdf>
17. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь. 2006. 432 с.
18. Новосадова С.А. Методичні засади формування творчої самостійності майбутнього вчителя музики (на прикладі музично-теоретичних дисциплін). Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 152. 2017. С.162-172.
https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pedagogy/152.pdf#page=162
19. Отич О. Методологічні принципи наукового дослідження. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2010. Вип. 76. С.41-43.
20. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Навчальний посібник. Київ: «Освіта України», 2008. 156с.
21. Палаженко О., Пастушок Т., Фіськов Г. Педагогічні умови формування інструментально-виконавської підготовки викладачів музичного мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наукових праць.* Вип.1 (29), 2024. [електронний ресурс] URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/305076-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-704673-2-10-20240530%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/305076-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-704673-2-10-20240530%20(1).pdf)
22. Роменець В.А. Психологія творчості: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2004. 288 с.
23. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - «Богдан», 2005. 341 с.
24. Савченко Г. В. Педагогічні принципи у процесі формування комунікативних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва на

- заняттях оркестрового колективу. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 22 (178). 2023. С.56-62. <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/167>
25. Сеє Фан. Особливості розвитку комунікативної компетентності студентів мистецьких факультетів в умовах фортепіанного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 20 (25). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 176 с. С.66 – 71.
26. Сисоєва С.О., Овчаренко Н.А. Наукові підходи і принципи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи з вокальними ансамблями. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 64. Т.2. 2023. С.109-113.
https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_2/21.pdf
27. Слободянюк І. А. Тренінг партнерського спілкування. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні.». 2010. 48с.
28. Соломаха С. О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 158 с.
29. Стратан-Артишкова Т.Б. Взаємодія мистецтв у процесі художнього пізнання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 107 (2). 2012. С. 176- 192.
30. Стратан-Артишкова Т. Б. Музично-творча діяльність у формуванні художньо-комунікативних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка»)*. 2024. №11 (29). С.1040-1050. <https://dspace.bdpu.org.ua/items/0186d51c-b282-44f7-87f1-f7719827a0ad>
31. Сюй Ченьци. Наукові підходи і методичні принципи формування в майбутніх бакалаврів музичного мистецтва творчої компетентності.

- Актуальні проблеми мистецької педагогіки*. Вип.4. (7). 2024. С. 57- 62.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/21768/1/11.pdf>
- 32.Ся Цзюань. Емоційний розвиток підлітків засобами музичного мистецтва. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць*. Вип. LXXIII. Слов'янськ: ДДУП, 2015.С.241-247.
- 33.Тютюнник М. Г. Формування художньо-комунікативної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва. Дис. ... канд.пед.н.: 13.00.04. Кропивницький, 2024. 292 с.
- 34.Чжан Їфу. Педагогічні принципи формування художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музики в процесі фортепіанного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип.18 (23). 2015. С. 228-232 .
- 35.Чжан Няньхуа. Формування художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Автореф. дис. ... канд. пед. н. Київ, 2017. 21 с.
- 36.Чжан Няньхуа. Педагогічні умови формування художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип.21 (26).2026 Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. С.59-62.
- 37.Чжоу Геян. Формування готовності до художньої комунікації у майбутніх учителів музики: організаційно-методичні аспекти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2018. Вип. 156. (Серія: Педагогічні науки). Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка; гол. ред. Носко М.О. Чернігів: НУЧК, 2018. 188 с. С.170-174.
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=

[&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VchdpuP_2018_156_38](#)

- 38.. Чжоу Геян. Особливості формування готовності майбутніх учителів музики до художньої комунікації. *Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи*: зб. матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених / ред. О. І. Шрамко. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С.В., 2019. С. 246-250.
39. Чжоу Геян. Художня комунікація в освітньому середовищі. *У діалозі з музикою: Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*, Ужгород. 24-25 лютого 2022 р. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2022. 180 с.
40. Чжоу Геян, Паньків Людмила. Художня комунікація в музично-освітньому просторі: сутність та стратегії розвитку. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги»*. Кропивницький 2023. С.105-107.
https://cusu.edu.ua/images/stories/news_2023/pedfak/04/13-04-20-46/material_11.04.pdf
41. Чугай С., Хващевська О. Педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музики та хореографії. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип.19. Словянськ, 2023. С.94-104. <file:///C:/Users/Home/Downloads/291872-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-674304-1-10-20231129.pdf>
42. Шип С.В. Музична герменевтика : монографія. Суми: ФОП Цьома С.П. 2023.144 с.
43. Ян Цзюнь. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки. . Автореф. дис. ... канд. пед. н.: 13.00.02. Київ, 2019. 20 с.

Література іноземною мовою:

44. Kozyr A., Labunets V., Pankiv L., Liming W., Geyang Zh. Methodological aspects of modernization of professional training of future music teacher/*Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofía y Teoría Social* /Universidad del Zulia-Venezuela. Vol. 25. 2020. pp. 370-377. <https://produccioncientificaluz.org/index.php/utopia/article/view/32135>
45. Pankiv, L., Bodrova, T., Borshchenko, N., Chabaiovska, M., & Ihnatenko, N. Theoretical bases of professional culture of future specialists in accordance with global challenges of the information society. *Amazonia Investiga*, 2023. 12(61). P. 17-25. <https://amazoniainvestiga.info/check/61/2-17-25.pdf>
46. Shevtsova, O., Stratan-Artyshkova, T., Tiutiunnyk, M., Komar, O., & Syroiezhko, O. (2023). Aesthetic education of personality development in the field of education. *Amazonia Investiga*, 12(64), 146-155. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.14>

